

บทที่ 2

แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษากรณีผู้สมัครไม่ได้รับเลือกตั้งนั้น เราจะมาพิจารณาถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการเลือกตั้ง การเลือกตั้งประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ได้แก่

1. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง
2. ผู้เลือกตั้ง

ตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการวิจัยก็คือ ผู้เลือกตั้งว่าจะตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครผู้ใด เพราะเหตุผลใด ส่วนผู้สมัครนั้นเป็นตัวแปรที่สำคัญรองลงมาว่าจะเสนอตัวเองให้เป็นที่พอใจกับผู้เลือกได้อย่างไร เราพิจารณาในเรื่องผู้เลือกตั้งเองนั้น มีความคิด ค่านิยม หรือมีปัจจัยใดมากำหนดในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ อุดมการณ์ ความคิดของตนเองที่มีอยู่ และเมื่อตัวเองมีความคิด ความเชื่อเหล่านั้นแล้ว จึงไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของตนเอง นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมในขณะนั้นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การถูกบังคับจากกลุ่มอิทธิพล ภาวลักษณะของพรรคก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าพรรค ผลงานของพรรค หรือความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริตของพรรค

เมื่อกล่าวถึงการตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องงาน เช่น การตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งของหรือการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำอะไรบุคคลทุกคนต้องมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทั้งสิ้น แต่ทว่า การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นไม่เกิดผลกระทบใด ๆ มากนัก เพราะเป็นการตัดสินใจของบุคคลเพียงคนเดียวในกิจกรรมหรือ ในเรื่องของบุคคลผู้นั้น หากเกิดความผิดพลาดอย่างไรก็จะเกิดที่บุคคลผู้นั้นเพียงคนเดียวเช่นเดียวกัน เมื่อบุคคลมารวมเป็นสังคม มีการรวมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มโรงเรียน กลุ่มที่ทำงาน ฯลฯ เหล่านี้ย่อมมีกิจกรรมที่จะต้องกระทำร่วมกัน สัมพันธ์กัน ดังนั้นการตัดสินใจในสภาพแวดล้อมเช่นนี้อาจกระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายกับบุคคลอื่น หรือกับกลุ่มที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ หากว่ามีความผิดพลาดในการตัดสินใจเกิดขึ้น ดังที่กล่าวมาแล้วว่า สิ่งแวดล้อมหรือความคิดของบุคคลแต่ละคนมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลนั้น เมื่อบุคคลที่มีความคิดต่าง ๆ กันมารวมกันเอาเกณฑ์ของตนที่มีอยู่มาพิจารณาผลก็คือ ผลการตัดสินใจที่ออกมานั้นก็อาจแตกต่างกันได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มในที่สุด ดังนั้นการตัดสินใจจึงมีความสำคัญและอยู่ในกิจกรรมของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา

ในด้านการเมืองก็เช่นกัน กระบวนการที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการเลือกผู้แทนประชาชนเข้าสู่อำนาจ ใช้อำนาจแทนประชาชน และเพื่อประชาชน ประชาชนซึ่ง

เป็นผู้มีสิทธิเลือกผู้แทนของตนนั้น ต้องเผชิญกับการตัดสินใจที่ยิ่งใหญ่ก็คือ การเลือกผู้แทนราษฎรนั่นเอง ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 ถึงหน้าที่และความสำคัญของผู้แทนราษฎรมีความสำคัญมาก เพราะจะต้องเข้าไปกำหนดนโยบาย บริหารประเทศ เป็นต้น หน้าที่คุมอำนาจของประชาชนไว้ การเลือกผู้แทนราษฎรจึงมีความสำคัญมาก เพราะนั่นหมายความว่า ความอยู่รอดของประเทศ การตัดสินใจของประชาชนหรือของบุคคล แต่ละคนไม่ได้ทำเพื่อตนเองต่อไป แต่เป็นการตัดสินใจเพื่อทั้งสังคมและทั้งประเทศนั่นเอง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นมีสภาวะแวดล้อม ความ เป็นมาที่แตกต่างกัน ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาไม่เท่ากัน แต่ละคนก็ใช้วิจารณญาณ หรือหลัก เกณฑ์ในใจที่มีอยู่ ตัดสินใจคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง จะมีผู้เสนอ ตัวมาเป็นผู้แทนราษฎรมากมายเกินกว่าจำนวนผู้แทนฯ ที่ต้องการจริงเสมอ เช่น เขต 1 มีผู้แทน ราษฎรได้ 3 คน แต่มีผู้สมัครถึง 20 คน ประชาชนหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งใช้เกณฑ์ใดในการเลือก หรือตัดทอน ผู้สมัครเหล่านั้นให้เป็นผู้แทน ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับเลือกตั้งนั้น มีปัจจัยอะไรที่ประชาชน ไม่ตัดสินใจเลือกพวกเขา ในบางเขตมีบุคคลมากมายหลายอาชีพเสนอที่จะเป็นผู้แทนของ ประชาชน บางคนมีความรู้มากอยู่ในขั้นเรียกว่า ปัญญาชน เช่น บรรดานักวิชาการ นักรัฐศาสตร์ เป็นที่รู้จักของบรรดาบุคคลทั่วไป ประชาชนมีการตัดสินใจอย่างไรไม่เลือกพวกเขา แต่กลับไป เลือกนักธุรกิจ ที่มีภาพลักษณ์ของการกอบโกยผลประโยชน์สูง เหล่านี้ เป็นสิ่งที่เราต้องศึกษากัน ต่อไป

สำหรับแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ก็คือ แนวความคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจ และการกล่อมเกลாத่างการเมืองของบุคคลที่นำไปสู่การตัดสินใจ, แนวความคิดเกี่ยวกับระบบ อุปถัมภ์ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครและผู้เลือกตั้งและทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

แนวความคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจ

ความหมายของ "การตัดสินใจ" (decision making)

มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า "การตัดสินใจ" ไว้หลายท่าน ได้แก่

J.A.F. Stoner กล่าวว่า การตัดสินใจ คือ การเลือกทางใดทางหนึ่งจากหลาย ๆ ทาง (a choice among alternatives) นั่นเอง¹

W.W. Hynes and J.L. Massie "การตัดสินใจ คือ การกระทำที่ตัดสินใจเลือกเพื่อบรรลุผลที่ตั้งไว้"²

G.L.S. Schackle "การตัดสินใจเป็นเหตุการณ์สร้างสรรค์ทางจิต ที่ความรู้ ความคิด ความรู้สึก และจินตนาการผสมผสานกันเพื่อผลประโยชน์ในทางปฏิบัติ"³

โดยสรุป ก็คือ "การตัดสินใจ" ก็คือ กระบวนการเลือกในระหว่างทางเลือกต่าง ๆ ซึ่งเป็นเทคนิคที่จะลดจำนวนทางเลือกจากหลาย ๆ ทาง มาให้เหลือเท่ากับจำนวนทางเลือกที่ต้องการ ซึ่งจะเป็นทางเลือกที่ผู้เลือกพอใจมากที่สุดตามหลักเกณฑ์ของแต่ละคน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีได้ในแต่ละเขต ซึ่งแสดงว่าผู้ลงคะแนนเสียงมีทางเลือกหลายทางดังนั้นผู้ลงคะแนนเสียงแต่ละคนก็ต้องหาเทคนิค หรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะลดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้ง ให้เหลือจำนวนเท่าที่ต้องการจะลงคะแนนเสียงให้ ซึ่งในการที่จะลดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้ง นั้นจะมีลักษณะเป็นขั้นตอน เพื่อที่จะลดจำนวนผู้สมัครให้เหลือเท่ากับจำนวนที่ต้องการลงคะแนนเสียงให้ ซึ่งจะเป็นบุคคลที่ผู้ลงคะแนนเสียงแต่ละคนพอใจมากที่สุด⁴ ในการตัดสินใจ ตัดทอนผู้สมัครหลาย ๆ คน ลงไปนั้น บัจจยใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด ซึ่งต้องพิจารณากันต่อไป ถึงกระบวนการในการตัดสินใจ

¹J.A.F. Stoner, Management, (London : Prentice-Hall, 1978), p. 150 อ้างใน สำฤทธิ ราชสมณะ, "กระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 24.

²W.W. Hynes and J.L. Massie, Management : Analysis, Concepts and cases, (New Delhi : Prentice Hall, 1964), p. 147.

³G.L.S. Schackle and others (eds.), Uncertainty and Business Decisions : A Symposium, (Liverpool : Liverpool University press, 1957), p. 105 อ้างใน สำฤทธิ ราชสมณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁴สำฤทธิ ราชสมณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26.

กระบวนการตัดสินใจ

กระบวนการตัดสินใจ (decision-making process) ได้แก่ การกำหนดขั้นตอน การดำเนินการตัดสินใจ ซึ่งเป็นเทคนิคที่จะลดจำนวนทางเลือกการเลือกลงมาเหลือเพียงจำนวนทางเลือกที่ตนเองต้องการเท่านั้น กระบวนการตัดสินใจของมนุษย์นั้น มีทั้งที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบ กระบวนการตัดสินใจอย่างไม่เป็นระบบนั้น เราจะพบได้เสมอและบ่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่จะอาศัยสามัญสำนึก อาศัยการลองผิดลองถูก อาศัยความเคยชิน และจากประสบการณ์ ซึ่งบุคคลเป็นจำนวนมากตัดสินใจโดยวิธีการดังกล่าวนี้⁵

นักวิชาการหลายท่านได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจไว้หลายประการด้วยกัน แต่ก็อยู่ในพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่

E. Frank Harrison แบ่งกระบวนการตัดสินใจออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่⁶

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการแก้ไขปัญหาไว้
2. ค้นหาทางเลือกต่าง ๆ สำหรับแก้ปัญหานั้น
3. เปรียบเทียบและประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหา
4. กระทำการเลือกทางแก้ปัญหา
5. ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด
6. ติดตามและควบคุมผลของการตัดสินใจเลือกทางเลือกตั้ง

Edwin B. Flippo สรุปขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจไว้ดังต่อไปนี้ มี

1. สืบสวนให้ได้ว่าข้อเท็จจริงและพิจารณาปัญหาที่จะต้องตัดสินใจว่า มีความมุ่งหมายอย่างไร มีลักษณะขัดแย้งหรือกระทบกระเทือนต่อองค์การอย่างไรบ้างหรือไม่ ทั้งนี้ต้องไม่ลืม

⁵ไพฑูริย์ ลินลาร์ตัน, "ผู้บริหารกับการตัดสินใจในระดับอุดมศึกษา", วารสารวิทยาลัยการค้า 4 (สิงหาคม - พฤศจิกายน 2526), หน้า 40.

⁶E. Frank Harrison, The Managerial Decision-Making Process, 2 nd. ed. (Boston : Houghton Mifflin Company, 1975), p. 24.

⁷Edwin B. Flippo, Management : a Behavioral approach, (Boston, Mass. : Allyn and bacon, Inc., 1966), pp. 36-40

หลักการพิจารณาดันเหตุ และผลที่จะเกิดจากการวินิจฉัยนั้น การพิจารณาในประการนี้มีลักษณะเป็นการสร้างขอบเขตของปัญหา และวิธีการที่จะวินิจฉัยให้แคบเข้า ในการนี้จำต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบประกอบกัน

2. พิจารณาเลือกแนวทางแก้ปัญหาค้าง ๆ ที่มีอยู่หลายทาง โดยเลือกไว้สำหรับเป็นแนวทางพิจารณาขั้นสุดท้ายสัก 3-5 ประการ ซึ่งในการนี้จำต้องอาศัย ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และภูมิหลังของผู้ตัดสินใจในปัญหาเป็นส่วนประกอบ

3. รวบรวมข้อมูลและข่าวสาร เพื่อทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางแก้ปัญหาค้างที่ได้เลือกไว้จากขั้นที่ 2 การเลือกแนวทางแก้ปัญหาค้างไว้เพียง 3-5 ประการนี้ จะช่วยประหยัดเวลาและตั้งปัญหาให้แคบเข้า โดยไม่ต้องรวบรวมข้อมูลและข่าวสารทั้งหมดเพราะจะทำให้เสียเวลาและสิ้นเปลืองมาก

4. พิจารณาผลดีและผลเสียที่จะเกิดจากการเลือกวิธีแก้ปัญหาค้างนั้น ๆ โดยอาศัยการวิเคราะห์เปรียบเทียบจากข้อมูลและข่าวสารที่รวบรวมไว้ แล้วเลือกวิธีการคาดว่าดีที่สุดมาเป็นแนววินิจฉัยตัดสินใจต่อไป

Herbert A. Simon ได้กล่าวว่า กระบวนการตัดสินใจ มีด้วยกัน 4 ขั้นตอน คือ⁸

1. การค้นหาข่าวสาร (intelligent activity) ซึ่งได้แก่ การดำเนินการค้นหาข่าวสารข้อมูล และรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

2. กิจกรรมออกแบบ (design activity) ซึ่งได้แก่ การดำเนินการค้นหาจัดตั้งและวิเคราะห์หนทางเลือกต่าง ๆ ที่อาจเป็นทางออกของการตัดสินใจ ในประเด็นหรือปัญหาที่ต้องการตัดสินใจนั้น ๆ

3. กิจกรรมเลือก (choice activity) ซึ่งได้แก่ การดำเนินการตัดสินใจเลือกหนทางเลือกทางใดทางหนึ่ง จากบรรดาหนทางเลือกต่าง ๆ ที่ได้ค้นหามาแล้วในกิจกรรมออกแบบและเป็นหนทางที่สามารถเป็นไปได้ด้วย

⁸Herbert A. Simon, The New Science of Management Decision, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1977), pp. 40-41 อ้างใน สำฤทธิ ราชสมณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 27-28.

4. ขั้นประเมินและทบทวน (review activity) เป็นขั้นตอนที่จะทบทวนและประเมินผลถึงหนทางเลือกที่ได้เลือกไว้แล้ว

วุฒิชัย จ่านงค์ แบ่งกระบวนการตัดสินใจออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้⁹

1. การแยกแยะตัวปัญหา (problem identification) เป็นการค้นหาข้อเท็จจริงในตัวปัญหาออกมาให้ได้ การแก้ปัญหานั้นเมื่อได้รับตัวปัญหาที่แท้จริงก็เท่ากับว่าแก้ปัญหานั้นได้ครั้งหนึ่งแล้ว ซึ่งหมายถึงว่าในหลายกรณีผู้ที่แก้ปัญหามิทราบถึงตัวปัญหาที่แน่นอน เพราะฉะนั้นก็อาจจะดำเนินการแก้ปัญหานั้นทุกอย่าง โดยไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงก็เป็นได้

ขั้นตอนแรกของการตัดสินใจนั้น เป็นเรื่องของ การสร้างความแน่ใจ มั่นใจโดยการค้นหาความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง ที่กล่าวว่าเป็นเรื่องของ การแยกแยะตัวปัญหาออกมาแน่ชัด หรือตัวปัญหาที่แน่นอนที่แท้จริงนั้น ก็เพราะว่ากระบวนการตัดสินใจจะเริ่มต้นตามขั้นตอนแรก เมื่อผู้ทำการตัดสินใจมีความรู้สึกว่าได้เกิดปัญหาขึ้นมา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วตัวปัญหานี้ก็จะเรียกร้องความสนใจ หรือความตั้งใจในอันที่จะแก้ปัญหานั้น การตัดสินใจนั้นอยู่ที่การแยกแยะตัวปัญหาที่แท้จริงออกมาให้ได้นั่นเอง

2. การหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหานั้น (information search) ในขั้นที่ 2 ของขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจก็เป็นเรื่องของข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหา กล่าวคือในปัญหาต่าง ๆ นั้น เราจะทราบได้แน่นอนว่า การที่จะเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นมา จำเป็นต้องมีสาเหตุเพราะฉะนั้นการเสาะหาข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหาก็คือ การเสาะหาสิ่งที่เป็นสาเหตุหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดตัวปัญหานั้น ซึ่งอาจจะไม่ใช่สาเหตุโดยตรงก็เป็นได้ ความสามารถที่จะหาข่าวสารข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุด หรือที่กล่าวว่าเป็นข่าวสารที่สมบูรณ์ (complete information) นั้น อาจจะเป็นไปได้ แต่ในข้อเสนอในขั้นตอนการตัดสินใจประการที่ 2 นี้ เป็นเรื่องของ การเสาะแสวงหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของปัญหามากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งนี้การเสาะหาข่าวสารควรจะเป็นไปตามแนวความคิดที่ว่าข่าวสารที่สรรหานั้น จำเป็นจะต้องมีความเกี่ยวข้องและจำเป็นกับตัวปัญหา ตลอดจนมีความเพียงพอกับการแก้ปัญหานั้น ซึ่งการเสาะแสวงหาที่ทำได้ละเอียดลึกซึ้งด้วย ความช่วยเหลือของเครื่องจักรกลบางชนิด ที่มีความรวดเร็ว และสามารถที่จะดำเนินการข้อมูล เพื่อค้นหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้ถูกต้องแน่นอนมากยิ่งขึ้น

⁹วุฒิชัย จ่านงค์, พฤติกรรมกรรมการตัดสินใจ, (กรุงเทพมหานคร : บารมีการพิมพ์, 2523), หน้า 4-7.

3. การประเมินค่าข่าวสาร (evaluation of information) ในบรรดาข่าวสารที่เสาะแสวงหามานั้น ก็ต้องยอมรับความจริงประการหนึ่งว่า มิได้หมายความว่าข่าวสารทุกชนิดที่หามาได้นั้น เกี่ยวข้องกับตัวปัญหาและมีคุณค่ากับตัวปัญหานั้นอย่างแท้จริงเสมอไป ทั้ง ๆ ที่ขณะทำการเสาะหา ก็ได้ตั้งใจเช่นกัน เพราะฉะนั้นก็จำเป็นต้องมีการประเมินค่าว่าข่าวสารที่ได้มานั้นถูกต้องเหมาะสม เพียงพอตรงกับเวลาและสามารถที่จะนำไปวิเคราะห์ปัญหาได้หรือไม่ ซึ่งจะมีการเสาะแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม หลังจากประเมินค่าข่าวสารแล้วว่า ไม่เพียงพอหรือไม่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร หรือจำเป็นต้องตัดข่าวสารบางอย่างออกไป ถ้าเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหาที่จะทำการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจนั้น

4. การกำหนดทางเลือก (listing of alternatives) ในขั้นนี้เองที่โดยทั่ว ๆ ไป มักจะเห็นว่าเป็นขั้นสำคัญมากของการตัดสินใจ คือ การกำหนดทางเลือกมากที่สุดเท่าที่จะมากได้แต่ได้กล่าวแล้วว่า ในกระบวนการตัดสินใจตามขั้นตอนนั้น การกำหนดทางเลือกหรือเลือกทางเลือกใดนั้น เป็นการที่พยายามครอบคลุมวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้ในหลาย ๆ วิธี จริงอยู่ถ้ามีข่าวสารสมบูรณ์สำหรับปัญหาแต่ละเรื่อง เราอาจจะกำหนดทางเลือกได้เหมาะสมและครอบคลุมอย่างแท้จริงได้ แต่ต้องยอมรับความจริงว่า ในบรรดาทางเลือกที่กำหนดออกมานั้นจะยังไม่สมบูรณ์ เพราะเหตุว่าข่าวสารที่ได้มานั้นไม่สมบูรณ์นั่นเอง ในการกำหนดทางเลือกหลาย ๆ ทางนั้น ทางเลือกทุกทางอาจจะช่วยแก้ปัญหา แต่อาจจะมีผลสำคัญหรือจำเป็น ตลอดจนความเหมาะสมในหลาย ๆ ระดับด้วยกัน คือทางเลือกแต่ละทางอาจช่วยแก้ปัญหาได้ถูกต้องเหมาะสมในระดับที่ต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้นความจำเป็นอย่างหนึ่งก็คือ การกำหนดทางเลือกที่มีลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาเพื่อที่จะสรุปในการที่จะเลือกในขั้นต่อไป

5. การเลือกทางเลือก (selection of alternative) เมื่อได้กำหนดทางเลือกต่าง ๆ ออกมาแล้ว พร้อมทั้งกำหนดลำดับความสำคัญ และความเหมาะสมในการแก้ปัญหาแล้ว ขึ้นต่อไปก็คือ การเลือกทางเลือกที่จะปฏิบัติการต่อไป ขั้นตอนนี้เองเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นการตัดสินใจโดยแท้จริง ความจริงแล้วขั้นนี้ก็เพียงอีกขั้นหนึ่งอยู่ในขั้นตอนของการตัดสินใจ ซึ่งยังไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่าสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจ เพราะเหตุว่าจำเป็นต้องมีขั้นตอนอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งอย่างน้อยที่จะสร้างความสมบูรณ์ให้กับการตัดสินใจตามขั้นตอนเหล่านี้ได้

6. การปฏิบัติตามการตัดสินใจ (implement of decision) เมื่อทางเลือกได้ถูกเลือกขึ้นมาแล้ว ก็เป็นการปฏิบัติตามผลของการตัดสินใจหรือทางเลือกนั้น เราจะทราบว่า การตัดสินใจนั้น ถูกต้องเหมาะสมเพียงใดหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับผลของการตัดสินใจนั้น หมายถึงว่าสามารถที่จะแก้ปัญหาที่ได้แยกแยะออกมาได้ตามขั้นตอนแรกได้หรือไม่ ซึ่งในหลายกรณีมีการสอดแทรกขั้นตอนออกมาว่า เมื่อเริ่มปฏิบัติการตามผลของการตัดสินใจนั้นแล้วจะมีวิธีการประเมินผลของการตัดสินใจได้อย่างไร ในการที่จะตรวจสอบว่าผลของการตัดสินใจที่ได้ถูกปฏิบัติว่าเหมาะสมกับการแก้ปัญหาที่ต้องการจะแก้หรือไม่

สำฤทธิ์ ราชสมณะ ได้ทำวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต เรื่อง กระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยแบ่งกระบวนการตัดสินใจออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ¹⁰

- ขั้นตอนที่ 1 การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักเกณฑ์และการให้น้ำหนักของหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและการจัดลำดับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- ขั้นตอนที่ 4 การตัดสินใจสุดท้าย ที่จะลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง

ในการศึกษากรณีผู้สมัครไม่ได้รับเลือกตั้งนั้น เริ่มศึกษาที่ตัวประชาชนในการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ประชาชนทราบถึงวันเวลาและรายละเอียดที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เช่น การแก้ไขกฎหมายให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้งสามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ ระเบียบกฎหมายที่จะไปใช้สิทธิ ได้แก่ การไปตรวจรายชื่อในทะเบียนบ้านว่าตนเป็นผู้มีสิทธิ การแบ่งเขตเลือกตั้งว่าตนอยู่ในเขตไหน มีจำนวนผู้แทนฯ ได้ทั้งหมดกี่คน นอกจากนี้ก็คือกฎหมายเลือกตั้งที่ควรรู้ เหล่านี้ในฐานะเป็นประชาชนระบอบประชาธิปไตยควรรู้ความรู้พื้นฐานดังกล่าว สำหรับข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ประชาชนได้รับนั้นมาจากสื่อใด เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ห้วคะแนนของผู้สมัครคนดังกล่าว หรือตัวผู้สมัครเอง มีการปรากฏตัวเพื่อแถลงนโยบายแก่ประชาชนในเขตพื้นที่หรือไม่ อย่างไร และสื่อที่ประชาชนคิดว่ามีผลต่อการตัดสินใจของตนเองมากที่สุด คือ สื่อใด กระบวนการสื่อสารนั้นมีการเปลี่ยนแปลงหรือเบี่ยงเบนตัวข่าวสารมากน้อยแค่ไหน อย่างไร เพราะกระบวนการในการสื่อสารเป็นส่วนสำคัญสำหรับการรับรู้ของประชาชนบางส่วนหนึ่ง ประชาชนมีการเลือกรับสารเฉพาะที่ตัวเองสนใจ ถ้าสื่อใดเสนออย่างไม่น่าสนใจ ไม่กระตุ้นความสนใจของประชาชนแล้ว ก็ไร้ความหมาย สิ่งสำคัญของการเสนอสื่อคือ การเข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด ขณะเดียวกันสื่อเป็น

¹⁰ สำฤทธิ์ ราชสมณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

เพียงสื่อกลางเท่านั้น ระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ คือ ประชาชนต้องมีประสิทธิภาพด้วย ฝ่ายหน่วยงานของรัฐควรเผยแพร่สร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยให้กับประชาชน ความสำคัญของการเลือกตั้งและการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ปัจจัยสำคัญของพรรคการเมืองและของผู้สมัครที่ควรเลือกว่าควรมีคุณสมบัติอย่างไร ผลเสียของการซื้อสิทธิขายเสียง โดยภาพรวมก็คือ ให้ความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนมากที่สุด เพื่อประชาชนจะตระหนักในความเป็นสมาชิกของสังคมประชาธิปไตยได้ในระดับหนึ่ง ในความเป็นจริงแล้ว การให้ประชาชนมีคุณภาพจริง ๆ แล้วนั้น ต้องแก้ไขในสาเหตุเบื้องต้น คือ เรื่องการศึกษา ซึ่งจะกล่าวถึงในแนวคิดกระบวนการกล่อมเกลากองการเมืองต่อไป เมื่อพัฒนาแหล่งที่มาของสารแล้ว ตัวประชาชนเองก็ควรตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิที่ตนมีด้วย เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การสนใจฟังข่าวสารการเมือง ติดตามข่าวสารของของบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อจะสามารถพิจารณาได้ว่าตนอยากได้ผู้แทนแบบใด ไม่ใช่เลือกตามของกำนัลหรือเงินที่เขาเอามาแล้ว จูงไปกาบัตร แต่อุปสรรคสำคัญของประชาชนก็คือ ต้องรับภาระกับปัญหาทางเศรษฐกิจต้องทำงานหลักจนไม่สามารถสละเวลามาสนใจเรื่องการเมือง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การเมืองนี้เองที่สามารถเปลี่ยนคุณภาพชีวิตของพวกเขาได้ เมื่อได้รับรู้ข่าวสารแล้วขั้นตอนต่อมาคือการสร้างหลักเกณฑ์และการให้น้ำหนักของหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกผู้แทน นั่นคือ การพิจารณาข้อมูลที่รวบรวมไว้ในกาารรับข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง เช่น การหาเสียง ความคิดด้านนโยบาย พฤติกรรมของผู้สมัครรวมถึงภาพลักษณ์รวมของตัวผู้สมัคร และพรรคการเมืองที่สังกัดประชาชนจะพิจารณา 2 ส่วนคือ ผู้สมัครและพรรคการเมืองที่สังกัด ได้แก่

1. ด้านพรรคการเมือง โดยพิจารณาชื่อเสียงของพรรค นโยบายพรรค ผลงานของพรรคที่ผ่านมามีทั้งเป็นฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล หรือความสามารถของพรรคที่ทำประโยชน์ให้คนท้องถิ่นของตน ฯลฯ
2. ตัวผู้สมัคร พิจารณาจาก ความคุ้นเคย ความรู้ความสามารถ ความช่วยเหลือเอาใจใส่ดูแลแก่ท้องถิ่น ภาพลักษณ์ส่วนตัว ฯลฯ

สำหรับสิ่งที่ช่วยประกอบการพิจารณาของประชาชนแต่ละคนมีหลักเกณฑ์ต่างกัน ขึ้นอยู่กับความคิดความเชื่อส่วนตัวของผู้นั้น แนวความคิดที่จะช่วยอธิบายเสริมในความแตกต่างนี้ก็คือแนวความคิดกระบวนการกล่อมเกลากองการเมือง กลุ่มต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันทั้งกลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทฤษฎีภูมิมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลและมีอิทธิพลต่อการสร้างแนวความคิด ทศนคติต่าง ๆ ให้กับบุคคลผู้นั้นด้วย

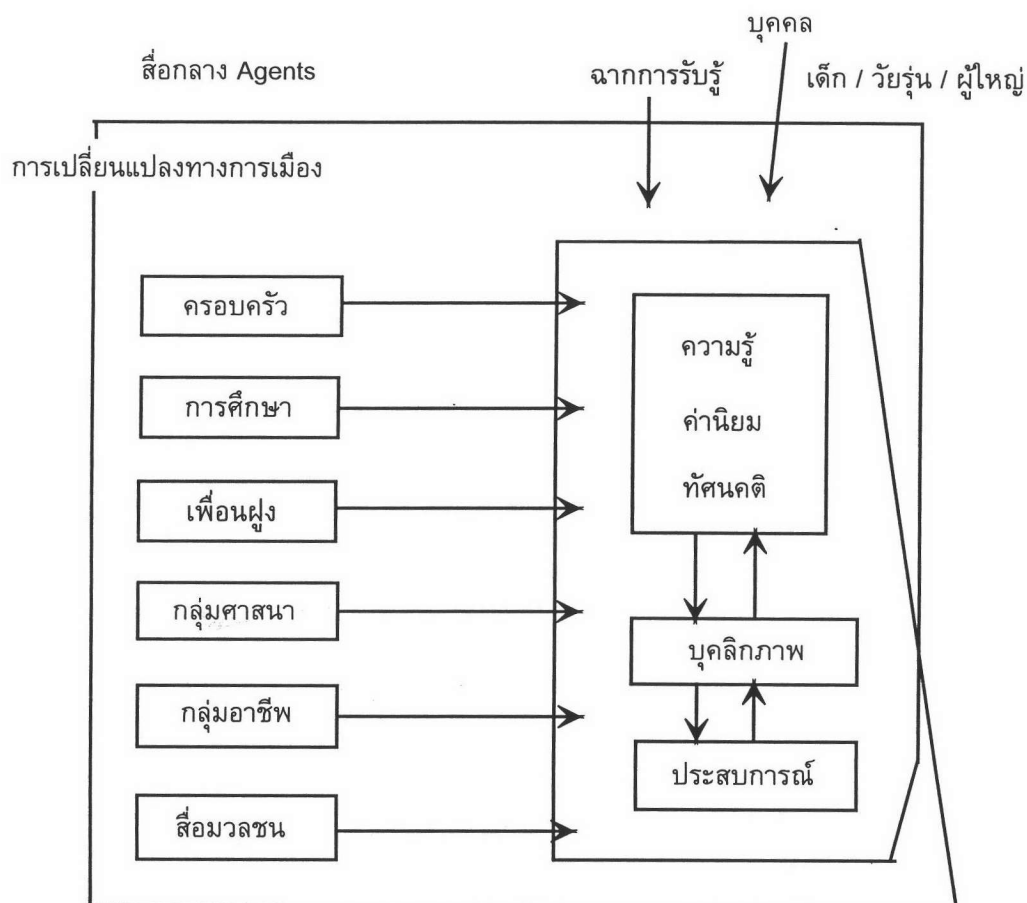
กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง คืออะไร

Kenneth P. Langton ได้ให้นิยามของการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง "กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม และอุปนิสัย ในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึง สิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ"¹¹

Michael Rush และ Phillip Athoff นักสังคมวิทยาการเมืองได้ให้คำจำกัดความของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ดังต่อไปนี้ "เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลแต่ละคนรู้ตนเองว่าอยู่ในระบบการเมือง ทำให้เกิดมโนคติ หรือปฏิกิริยาต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และยังเกิดจากกระบวนการ มีบทบาทต่อกันในระหว่อบุคลิกภาพ และประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคนนั้นอีกด้วย เพื่อความกระจ่างในคำจำกัดความดังกล่าว Rush กับ Athoff ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองดังภาพ"¹²

¹¹Kenneth P. Langton, Political Socialization, (N.Y., Oxford University Press 1969), p. 5 อ้างใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน, ทฤษฎีพัฒนาการเมือง (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530), หน้า 132.

¹²Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology, (London : Western Print Services Press, 1971), p. 16 อ้างใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 132-133.

รูปที่ 2.1 กระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

จากรูปเราจะพบว่าบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเด็กวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ต่างตกอยู่ภายใต้การห้อมล้อมจากบรรยากาศทางการเมืองของสังคม ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลต่อบุคคลทั้งสิ้น ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองยังสื่อกลาง (agents) ในรูปแบบที่แตกต่างกันที่จะเป็นตัวสร้างอิทธิพลหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม และประสบการณ์ของบุคคลไปในรูปแบบใด ๆ สื่อกลางเหล่านี้ ประกอบไปด้วยครอบครัว การศึกษา โรงเรียน กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน เป็นต้น สื่อกลางเหล่านี้ จะกระทำการโดยผ่านทางจากรับรู้เข้าไปทำให้คนเกิดโลกทัศน์ทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ขึ้นมา ดังนั้นในการเลือกตั้ง การตัดสินใจเลือกผู้แทนหรือทัศนคติที่มีต่อผู้แทนนั้น สื่อกลางเหล่านี้มีความสำคัญมาก เช่น กลุ่มเพื่อนฝูง สื่อมวลชน ปัจจุบันมีบทบาทมาก สื่อมวลชนสามารถเบี่ยงเบนความคิดของประชาชนผู้รับสื่อได้

เมื่อรวบรวมปัจจัยในการพิจารณาหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ เหล่าผู้สมัครที่ไม่เข้าข่ายคุณสมบัติที่ประชาชนตั้งเกณฑ์ไว้ที่จะถูกตัดออกไป ในกรณีของอาชีพหรือคุณลักษณะส่วนตัวของผู้สมัครก็ถือเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งเช่นกัน ผู้สมัครที่เป็นนักธุรกิจมักจะได้รับ ความสนใจจากบรรดาประชาชนมากกว่า เพราะอาศัยพิจารณาที่ความคล่องแคล่วและโลกทัศน์ที่กว้าง ประชาชนก็คิดว่าน่าจะช่วยพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทันสมัยได้ ผู้สมัครที่มีคุณสมบัติพร้อมจะถูกจัดลำดับการเลือกมาเป็นอันดับแรก ตามขั้นตอนการประเมินและการจัดลำดับผู้สมัครรับเลือกตั้ง การศึกษาผู้ไม่ได้รับเลือกตั้งจึงต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมา เช่น การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับตัวผู้สมัคร, คุณสมบัติของผู้สมัคร และตัวประชาชนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านระดับการศึกษา, ระดับฐานเศรษฐกิจ, สภาพแวดล้อมที่สามารถจำกัดการรับรู้ข้อมูลของข่าวสาร เป็นต้น

สิ่งที่สำคัญต่อไปที่สามารถนำมาพิจารณาในกรณีนี้ได้ อีก คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ว่าในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันมีการเอื้อต่อกันในลักษณะใด มากน้อยเพียงไร ด้วยเหตุที่ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่มีพฤติกรรม การเลือกตั้งที่ต้องอาศัยความคุ้นเคยกับตัวผู้สมัครและความช่วยเหลือในด้านเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างสม่ำเสมอ แนวความคิดที่เกี่ยวข้องคือ เรื่องของระบบอุปถัมภ์และทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน 2 สถานภาพ โดยฝ่ายที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า (patrons) จะใช้อำนาจและปัจจัยต่าง ๆ ให้ความคุ้มครองต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า (clients) ซึ่งฝ่ายหลังจะตอบแทนโดยการช่วยเหลือในเรื่องทั่ว ๆ ไป และอุทิศตัวรับใช้ผู้อุปถัมภ์

Eisenstad and Roniger ได้ศึกษาลักษณะที่สำคัญของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ ได้แก่¹³

1. เป็นความสัมพันธ์แบบเฉพาะตัวและมีลักษณะที่กระจายออกไป
2. ความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้นอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนที่มีความแตกต่างกันในด้านทรัพยากร เครื่องมือที่ใช้ ฐานะทางเศรษฐกิจและทางการเมือง

¹³S.N. Eisenstad and L. Roniger, Patrons, Clients and Friends, (London : Cambridge University Press, 1984), pp. 48-49.

3. การแลกเปลี่ยนทรัพยากรเป็นการจัดแจงในลักษณะข้อตกลงร่วมกัน
4. แนวความคิดที่สำคัญแบบผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ คือ การที่ไม่มีเงื่อนไข และการให้ความเชื่อมั่นต่อกัน ซึ่งการนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
5. ความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดเป็นหน่วยที่สำคัญอันนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นความผูกพันที่มีอยู่ในความสัมพันธ์นั้น ๆ
6. ในเวลาเดียวกันความสัมพันธ์ที่มีอยู่ของผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีความชอบธรรมหรือเป็นคำมั่นสัญญาเสียทั้งหมด
7. ความสัมพันธ์ของผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือเครือข่ายของบุคคลในลักษณะตั้งตรง หรือแนวดิ่ง (เน้นความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า) มากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างความร่วมมือกับกลุ่ม ความสัมพันธ์นี้ได้ทำลายความเชื่อองค์กรของกลุ่มในแนวราบ และการบูรณาการ ความเท่าเทียมกันของผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์
8. ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์อยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน และความแตกต่างกันในอำนาจระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์

ส่วน Scott ได้อธิบายถึงลักษณะของความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ - ผู้ใต้อุปถัมภ์ ไว้คือ¹⁴

1. การแลกเปลี่ยนอยู่บนพื้นฐานที่มีความไม่เท่าเทียมกัน คือ ผู้อุปถัมภ์จะมีทรัพยากรมากกว่าผู้ใต้อุปถัมภ์ ในกรณีผู้ใต้อุปถัมภ์มีทรัพยากรมากกว่าหรือใกล้เคียงกับผู้อุปถัมภ์-ผู้ใต้อุปถัมภ์อาจไม่เป็นลูกน้องของผู้อุปถัมภ์ก็ได้ การแลกเปลี่ยนเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่แต่ละคนยังขาดอยู่
2. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 คน ที่มีลักษณะเฉพาะตัว คือ ผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ของแต่ละคู่ คือ แต่ละคู่จะรู้ว่าเขาต้องการอะไร และผู้อุปถัมภ์จะมีลูกน้องจำนวนมากก็ได้

¹⁴James C. Scott, "Patron-Client Politics and Political Change on Southeast Asia", *American Political Science Review*, Vol. 66, No. 1 (March, 1972), pp. 93-95. อ้างถึงในเพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, *หาคะแนนเสียงอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส.* (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์วาด, 2531), หน้า 80-85.

3. ทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ มีผลเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันโดยทั่วไปมากกว่าที่จะแสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ไม่ยึดบุคคลในการแลกเปลี่ยน

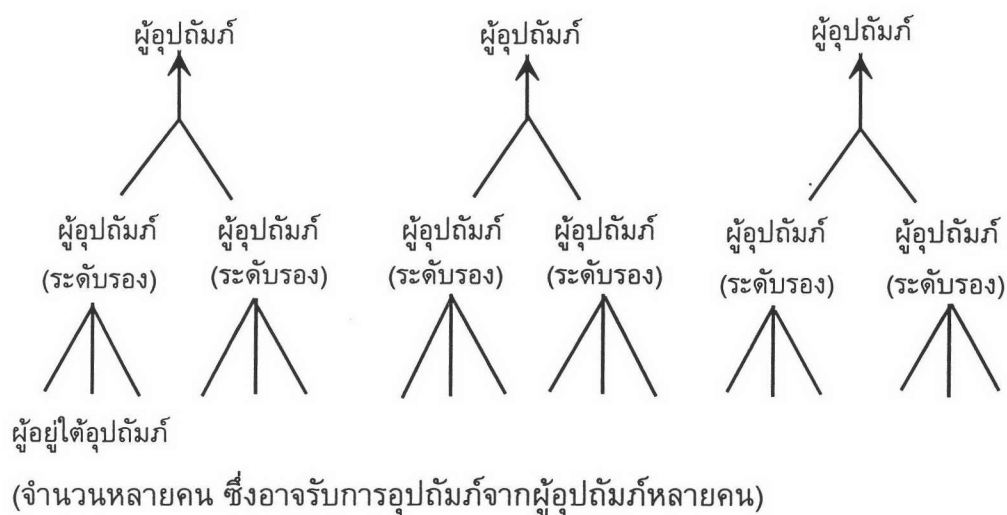
ทฤษฎีนี้ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองของไทยเป็นความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์กับผู้ใต้อุปถัมภ์ (patron-client relation) ความสัมพันธ์นี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคกัน และเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนสองกลุ่ม คือ ความสัมพันธ์จะเป็นการตอบแทนบุญคุณกัน

ผู้อุปถัมภ์มักจะอาศัยอิทธิพล และทรัพยากรที่มีอยู่ให้บริการ หรือปกป้องคุ้มครองในลักษณะต่าง ๆ ต่อผู้ใต้อุปถัมภ์ ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งคือผู้ใต้อุปถัมภ์จะต้องทำอะไรต่าง ๆ ตอบแทนความต้องการของผู้อุปถัมภ์ เป็นต้นว่า การช่วยเหลือในการต่อสู้ และการช่วยเหลือทางด้านการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงตามที่ผู้อุปถัมภ์ชี้แนะ หรือเป็นหัวคะแนนหาคะแนนเสียงให้หรือให้ความช่วยเหลือในกรณีอื่น ๆ อีกมากมาย¹⁵

ในประเทศโลกที่สาม หรือประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย เช่น กรณีของฟิลิปปินส์ และเคนยา หรือแม้แต่ในประเทศไทย ระบบอุปถัมภ์จะมีอิทธิพลเข้มข้นมากในสังคมหรือชุมชน เพราะในชุมชนต่าง ๆ จะมีคนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนน้อย เป็นกลุ่มที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ มีฐานะความเป็นอยู่ดีกว่าคนส่วนใหญ่ เพราะการกระจายรายได้ในประเทศยังไม่ดีพอ และไม่เป็นธรรม ดังที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไป คนกลุ่มนี้จะใช้ความได้เปรียบดังกล่าวให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือคนส่วนใหญ่ จนคนส่วนใหญ่ในชุมชนยอมรับเข้ามาอยู่ใต้อุปถัมภ์ ยอมทำตามที่ผู้อุปถัมภ์แนะนำ หรือชี้แนะอย่างขาดเหตุผล เพราะผู้ใต้อุปถัมภ์มักจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบตลอดเวลา การสร้างระบบอุปถัมภ์ขึ้นในลักษณะนี้ มักสร้างได้ง่ายและใช้เวลาไม่นาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากผู้อุปถัมภ์มีฐานะทางการเงินดีมาก ในกระบวนการเลือกตั้ง ผู้มีเงินทุนหาเสียงจำนวนมากจะใช้เงินหาเสียงอย่างไม่มีการจำกัดในแทบทุกวิถีทาง จึงอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ และมีโอกาสได้รับคะแนนเสียงจำนวนมากด้วย

¹⁵James C. Scott, "Patron-Client Politics and Social Change in Southeast Asia", *American Political Science Review*, Vol. 66, No. 1 (March, 1972), p. 97. อ้างถึงใน เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย พอจะสามารถแสดงเป็นรูปโครงสร้างได้ดังนี้ คือ

รูปที่ 2.2 ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย

ผู้อุปถัมภ์คนหนึ่งอาจมีผู้อุปถัมภ์จำนวนไม่แน่นอน และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์คนหนึ่งอาจยอมรับการอุปถัมภ์จากผู้อุปถัมภ์หลายคนในขณะเดียวกัน หรืออาจเปลี่ยนผู้อุปถัมภ์คนใหม่ได้ หรือสามารถจะยกตัวเองเป็นผู้อุปถัมภ์ระดับรอง คือ เป็นที่ผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์อยู่ใต้อุปถัมภ์อีกคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ แต่ลักษณะความสัมพันธ์ต่อกันจะไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์จะให้ความคุ้มครอง และความช่วยเหลือต่าง ๆ ขณะที่ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ก็จะยอมทำตามคำแนะนำ หรือการชี้แนะของผู้อุปถัมภ์ หรือทำการช่วยเหลือผู้อุปถัมภ์ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคมและการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตามผู้อุปถัมภ์ต้องการ เป็นต้น¹⁶

¹⁶ เสนีย์ คำสุข, "การศึกษากรณีผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้รับการเลือกตั้ง", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 42-43.

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ทฤษฎีนี้มาจากการทดลอง B.F. Skinner ซึ่งทำให้ได้แนวความคิดที่ว่าพฤติกรรมของมนุษย์ไม่แตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ กล่าวคือ จะคบหาสมาคมกันสนิทใกล้ชิดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการตอบสนองความต้องการ และทำประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันมากน้อยแค่ไหนเพียงใด เช่น การที่นกเอี้ยงเกาะอยู่บนหลังควายได้ ขณะที่สัตว์อื่นบางชนิด เช่น หนู หรืออีแร้ง ทำเช่นนั้นไม่ได้ ก็เพราะนกเอี้ยงจะคอยช่วยจิกกินแมลง ที่มาเกาะรบกวนตามตัวของควายเป็นการตอบแทนที่ควายให้อาศัยเกาะหลัง และคุ้มครองนกเอี้ยงด้วย หรือการที่เม่นทะเล ซึ่งมีขนแข็ง และมีอันตรายมากยอมให้ปลาตัวเล็ก ๆ ชนิดหนึ่งว่ายเข้าไปมาระหว่างขนของมันได้ ก็เพราะฝูงปลาดังกล่าวจะว่ายกินแพลงตอน หรือพืชหรือสัตว์เล็ก ๆ ที่เกาะอยู่ตามขนของเม่นทะเลเป็นการตอบแทน ขณะที่ฝูงปลาเล็ก ๆ เหล่านี้ก็ได้รับการคุ้มครองจากเม่นทะเลด้วยความใกล้ชิดช่วยเหลือกันและกันของสัตว์ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ นับเป็นลักษณะหนึ่งในการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือกันและกันของสัตว์โลก มนุษย์เราก็เช่นกัน ความต้องการและผลประโยชน์นับว่าเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนที่อยู่รวมกัน และเมื่อมองกว้างออกไปในระดับสังคม จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (interaction process) ของสังคมทั่ว ๆ ไป กระบวนการดังกล่าวนี้ คือกระบวนการแห่งการแลกเปลี่ยนนั่นเอง

ตามแนวคิดนี้ ปฏิสัมพันธ์จะต้องมีโครงสร้างประกอบ และโครงสร้างทางสังคม ก็คือโครงข่ายทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยโยงโครงข่าย และจะมีผู้กระทำ (actors) ตามตำแหน่ง บทบาท เพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนกับผู้กระทำหรือบุคคลอื่น ๆ ในสังคม และผู้กระทำจะเป็นเพียงจุด ๆ หนึ่งในโครงข่ายของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (agents) ดังนั้น โครงข่ายของการแลกเปลี่ยน (exchange relation) ซึ่งจะต้องเป็นบุคคล หรือกลุ่มของความสัมพันธ์ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

แนวความคิดในความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนดังกล่าว อาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ

การสูญเสียประโยชน์การได้รับรางวัล และการได้กำไร เป็นความรู้สึกสำคัญพื้นฐานในการคบหาสมาคม การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี การบริการให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งก็ดี คนเราก็จะแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่นที่ซึ่งจะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์มากที่สุด ถึงจะสูญเสียอะไรไปบ้างเป็นการสูญเสียเพียงเล็กน้อย ผลตอบแทนจากการที่เราได้กระทำอะไรไปแล้วก็คือ รางวัล หรือกำไรจำนวนมากจากผู้อื่นเป็นการสนองตอบ

2. การแลกเปลี่ยนด้านสังคม (social exchange)

การคบหาสมาคมกันระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย ผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองก็เป็น การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในทางสังคม เช่น ตำแหน่งหน้าที่ เกียรติยศชื่อเสียง ซึ่งผู้น้อยได้รับ ก็เป็นการแลกเปลี่ยนกับความสามัคคี ความจงรักภักดีต่อผู้ใหญ่ ซึ่งให้สภาพที่สูงขึ้นแก่ ตน ในทางตรงกันข้าม ผู้ใหญ่ก็ได้รับความยกย่องความจงรักภักดีเป็นการตอบแทน¹⁷

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทำให้เรามองปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำทั้งสองฝ่ายว่า มีฝ่ายเริ่ม และฝ่ายตอบแทน มีได้มีเสีย เช่น การเข้าใจความสัมพันธ์เช่นนี้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการ เข้าใจสังคมโดยทั่ว ๆ ไป เพราะไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมทางสังคมและทางการเมืองการ ปฏิสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนจะต้องถูกกำหนดโดยรูปแบบนี้ทั้งสิ้น¹⁸ และลักษณะของการ แลกเปลี่ยนดังกล่าวนี้ ไม่ได้เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่ขยายความ ไปถึงการกระทำหน้าที่ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนที่กว้างไกลออกไป ในระดับสังคม (collectivistic orientation of society) และอาจนำมาศึกษาพฤติกรรมการลง คะแนนเสียงเลือกตั้งได้ เพราะการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์มีความสำคัญอย่างมากในพฤติกรรม การเลือกตั้ง¹⁹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการเลือกตั้งยุคปัจจุบันของไทย ยกตัวอย่างเช่น ผู้สมัครรับ เลือกตั้งบางคนจะจัดตั้งตัวแทน หรือห้วคะแนนออกไปพบปะกับประชาชนในเขตเลือกตั้งเพื่อหา คะแนนเสียงแทนตน ในลักษณะเช่นนี้จะเกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันขึ้นกับความ สัมพันธ์ของบุคคล 3 ฝ่ายดังกล่าว คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตัวแทนหรือห้วคะแนนของ

¹⁷Doyle Paul Johnson, Sociological Theory, (New York : John Wiley Sons, 1981), pp. 351-352. อ้างถึงใน สุวิทย์ รุ่งวิสัย, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน ใน เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ 2526, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528), หน้า 13-15.

¹⁸สมจิต ปัญญาศักดิ์, "ชนชั้นนำ อำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชน-การศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 181. และ Clark D. Neher, "Political Corruption in a Thai Province", The Journal of Development Areas, (July 1977) : pp. 480-481. อ้างถึงใน เสนีย์ คำสุข, เรื่องเดียวกัน, หน้า 44-45.

¹⁹เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, ห้วคะแนนอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส., หน้า 88.

ผู้สมัครและประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งหรือสิ่งของบางประเภท เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ซึ่งอาจเป็นอาหาร รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ เป็นต้น ตอบแทนให้กับตัวแทนหรือหัวหน้าคณะของตน ขณะที่ตัวแทนหรือหัวหน้าคณะทั้งหลายต้องทำหน้าที่ตอบแทนผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยการหาคะแนนเสียงให้ นับตั้งแต่การออกไปพบพูดคุยกับผู้ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การควบคุมคะแนนเสียงในบางหน่วยเลือกตั้ง การโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำที่เป็นผลประโยชน์ต่อผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้น ในขณะที่เดียวกันบรรดาหัวหน้าคณะซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้สมัคร ก็จะต้องตอบแทนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งซึ่งลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครที่ตนทำงานหาเสียงให้ โดยการมอบเงินให้จำนวนหนึ่งหรืออาจเป็นข้าวของบางอย่าง เช่น น้ำปลา อาหารแห้ง หรืออื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร หรือตามที่ตกลงกันไว้ก่อนกับผู้สมัครรับเลือกตั้งดังนี้ จะเห็นได้ว่า การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะได้รับการเลือกตั้งหรือได้รับคะแนนเสียงจำนวนมากนั้น มักจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งเอง บรรดาตัวแทนหรือหัวหน้าคณะ และประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยทั่วไป ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และเปลี่ยนแปลงตอบแทนกันและกัน กล่าวคือ ถ้ามีผลประโยชน์ตอบแทนกันมากจนพอใจความสัมพันธ์ก็เป็นไปด้วยดี แต่ถ้าผลประโยชน์แลกเปลี่ยนกันน้อย ความสัมพันธ์ก็อาจไม่ดีหรือห่างเหินไม่ราบรื่น

การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งซึ่งพอจะยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนในรูปแบบการตอบแทนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็ได้แก่ การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับประชาชน เช่น การติดต่อกับทางราชการ แทนประชาชน การสร้างถนน สะพาน สิ่งสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับท้องถิ่น การวิ่งเต้นประกันตัวผู้ต้องหา ในคดีที่ประชาชนตกเป็นจำเลยบางคดี เช่น การพนัน การบุกรุกป่าสงวน เป็นต้น การกระทำต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อันของผู้สมัครรับเลือกตั้ง นอกจากจะได้รับการยอมรับและลงคะแนนเสียงตอบแทนจากประชาชนแล้ว ความสัมพันธ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประชาชนโดยทั่วไป ยังมีลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ผู้รับการอุปถัมภ์ หรือระหว่างชนชั้นนำและชนชั้นผู้ตามอยู่ด้วย กล่าวคือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งนับว่าเป็นผู้อุปถัมภ์หรือชนชั้นนำในสังคม ในขณะที่ประชาชนโดยทั่วไปเป็นผู้รับการอุปถัมภ์หรือชนชั้นผู้ตาม

ยังมีความไม่เสมอภาคอยู่มากในหลาย ๆ ประเด็นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหลวงหรือชนบทของไทย ในชนบทของไทยคนส่วนใหญ่ยังยากจน ด้วยการศึกษา และขาดความรู้ความเข้าใจทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง อำนาจการตัดสินใจ และการได้รับผลประโยชน์จากการตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับชนชั้นนำต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของคนทั้งสองชั้นก็มักเป็นไปในลักษณะการอุปถัมภ์ค้ำชูกัน หรือแบบอุปถัมภ์ เพราะชนชั้นนำในสังคมจะได้เปรียบในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชนชั้นนำอยู่ใน

ฐานะผู้อุปถัมภ์ส่วนชนชั้นที่ต่ำกว่าก็กลายเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ยอมรับการตัดสินใจและปฏิบัติตาม เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนจากการที่ได้รับการอุปถัมภ์ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในชนบทเท่านั้น ยังเกิดในบางส่วนของกรุงเทพฯ ที่ประชาชนด้อยการศึกษา มีปัญหาด้านเศรษฐกิจอยู่ ก็จะได้ผู้อุปถัมภ์เหล่านี้คอยค้ำจุน ขณะเดียวกันก็จะรวบรวมเสียงเพื่อสนับสนุนผู้อุปถัมภ์เหล่านั้น เพราะนอกจากพวกอุปถัมภ์จะมีผลประโยชน์ที่ต้องการแลกเปลี่ยนแล้ว ยังมี "อิทธิพล" อีกด้วยการที่ผู้ใต้อุปถัมภ์จะไม่ยอมสนับสนุนแต่จะขอรับผลประโยชน์นั้นไม่อาจรอดพ้นสายตาของบรรดาผู้อุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลไปได้ การตอบแทนผลประโยชน์จึงเป็นไปในลักษณะการตกลงทำสัญญาต่อกัน ถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามสัญญา ผู้นั้นก็ไม่อาจอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของผู้อุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลเหล่านั้นได้เช่นกัน เราสามารถสรุปความสัมพันธ์ของคนไทยทั้งในชนบทและในเมืองได้ดังนี้คือ

1. ความสัมพันธ์แบบชนชั้นนำกับชนชั้นผู้ตาม
2. ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์ และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์
3. ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน

ลักษณะของสังคมไทย ในส่วนของสมาชิกในสังคมเป็นสังคมของการคบหากันอย่างสนิทชิดเชื้อ ใช้ความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวจึงสามารถจูงใจได้ง่าย ในกระบวนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง สิ่งที่สำคัญคือ หัวคะแนนหรือตัวผู้สมัคร ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนในหน่วยเลือกตั้งจะสามารถชี้แนะให้ประชาชนเลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งได้โดยการให้เงินตอบแทน หรือแจกสิ่งของให้กับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นการแลกเปลี่ยนกัน²⁰ หรือการที่ผู้สมัครเข้าไปคลุกคลีให้ความช่วยเหลือกับประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครผู้นั้นด้วย ถ้าผู้สมัครมีความห่างเหินหรือไม่ลงไปสัมผัสกับประชาชนหรือมีความห่างเหิน ไม่สามารถตกลงกับหัวคะแนนของตน เรื่องการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันได้ นั่น โอกาสที่ผู้สมัครจะได้รับการสนับสนุนในการเลือกตั้งก็มีน้อยลงเช่นกัน

²⁰โปรดดูรายละเอียดจาก เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี, หาคะแนนอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส., หน้า 51.

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการเลือกตั้ง มีผู้ให้ความสนใจกันว่าเรื่องนี้ค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นถึงพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชน เช่น ปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นระดับการศึกษา, สถานะทางเศรษฐกิจ, การศึกษาเกี่ยวกับพรรคการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ, การศึกษาเรื่องกฎหมายการเลือกตั้ง สำหรับงานที่ศึกษาด้านผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้ง, การตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งและสาเหตุต่าง ๆ

คณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือองค์กรกลาง²¹ ได้จัดทำรายงานสรุปเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีขึ้นในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงกระบวนการเลือกตั้ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยในการเลือกตั้งดังกล่าว (22 มีนาคม 2535) มีกระบวนการหาเสียงหลากหลายวิธีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้ไม่ว่าจะเป็นการหาเสียงที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย การหาเสียงที่เปิดเผยก็มีหลายวิธีเช่นกัน สุดแล้วแต่ใครจะคิดว่าวิธีใดได้ผลมากที่สุด การหาเสียงจำเป็นต้องมีการวางแผนสำหรับผู้สมัครที่ประสบความสำเร็จคือได้รับเลือกตั้งมานั้น ต้องมีการหาเสียงมาก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง เช่น การพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนอย่างสม่ำเสมอ สร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็นในท้องที่ ตลอดจนการช่วยเหลือ แก้ไขความเดือดร้อนให้ประชาชน จึงจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชน นอกจากนี้ยังต้องพบปะกับประชาชนภายหลังการเลือกตั้งด้วย วิธีการหาเสียงแบบไม่เปิดเผยก็มีความสำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ผู้มีอิทธิพลในท้องที่นั้น ๆ มีบทบาทสำคัญมาก นับตั้งแต่ ข้าราชการ, นายทุนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีบรรดาหัวคะแนนที่ทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น ปัจจัยสำคัญอีกประการคือ ปัจจัยด้านเงิน ซึ่งผู้สมัครต้องใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์หาเสียงผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ และจากการสำรวจพบว่า การใช้จ่ายเงินนั้น ก็มีทั้งที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย โดยการใช้เงินแบบไม่เปิดเผยนั้น เป็นค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุดเช่น ค่าใช้จ่ายสำหรับคะแนนจัดตั้ง,

²¹โปรดดูรายละเอียดจาก คณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เบลโล่การพิมพ์ (1988) จำกัด, 2535), หน้า 69-126.

ค่าซื้อของสำหรับนำไปแจกชาวบ้าน ค่าตอบแทนการลงคะแนนของชาวบ้านเป็นรายหัว ค่าใช้จ่ายในการทำงานของหัวคะแนน ฯลฯ เหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งทั้งสิ้น

จากความสำคัญของเงินและการศึกษาเรื่องการเลือกตั้งที่จัดทำโดยหลายหน่วยงาน ได้ให้ข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันว่า เมื่อฤดูการเลือกตั้งมาถึงการจ่ายเงินซื้อเสียงทั้งทางตรงและทางอ้อมของผู้สมัคร และการที่ประชาชนจำนวนมากคาดหวังว่าตนควรจะได้รับเงินทอง หรือผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้สมัคร ได้กลายเป็น "ประเพณี" หรือ วัฒนธรรมทางการเมืองไปเสียแล้ว ซึ่งผู้ที่จะได้เปรียบก็คือ บรรดานายทุนหรือนักธุรกิจ โดยมีความต้องการเข้ามาพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ธุรกิจของตนเอง, หรือพวกพ้อง และพวกนี้จะมีกำลังด้านการเงินมากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักธุรกิจในสภาผู้แทนราษฎรมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น และเป็นกลุ่มอาชีพที่ใหญ่เป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันทำให้การเลือกตั้งกลายเป็นธุรกิจการเมืองเข้าไปทุกที จากการเปรียบเทียบสถิติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529 และ พ.ศ. 2531 ของรายงานฉบับนี้ พบว่า อาชีพครู-อาจารย์ นักวิชาการ นี้ ได้รับเลือกตั้งเข้ามามีจำนวนน้อยมาก ในขณะที่อาชีพนักธุรกิจได้เข้ามาเป็นอันดับหนึ่งและจำนวนมากที่สุด เพราะฉะนั้นพรรคการเมืองมักถูกรอบงำโดยนักการเมืองนักธุรกิจที่มีฐานทางเศรษฐกิจและมีผลประโยชน์ที่ต้องปกป้องอย่างแข็งขันเป็นหลัก สิ่งนี้นำไปสู่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับพรรคการเมือง เช่น การซื้อตัว ส.ส., ความขัดแย้งภายในพรรค ฯลฯ ในขณะเดียวกัน นักการเมืองประเภทมีอุดมการณ์ก็จะกลายเป็นเพียงตัวประกอบย่อย ๆ ที่ไม่มีบทบาทอะไรในพรรค และมีโอกาสน้อยที่จะได้รับเลือกตั้งเข้าไปในสภา

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำรายงานวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี 2529²² โดยศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในแง่ต่างๆ เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมกับความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง การได้รับข่าวสาร การเลือกตั้ง ช่วงระยะเวลาในการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน การไปและไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น และจากการวิจัยพบว่า การโฆษณาหาเสียง มีส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาชนไปหรือไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ประชาชนกลุ่มที่ได้รับการโฆษณาในเรื่องนโยบายพรรค, คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครจะไปใช้สิทธิมากกว่ากลุ่มที่ได้รับการโฆษณาหาเสียงน้อย สำหรับ

²²โปรดดูรายละเอียดจาก กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, รายงานวิจัย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2529), หน้า 56-107.

ประเด็นที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้โฆษณาหาเสียงในเขตกรุงเทพมหานครมากที่สุด คือ การกล่าวถึงนโยบายพรรคและการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ ๆ อันดับรองลงมา คือ การกล่าวถึงคุณสมบัติส่วนตัว และ กล่าวร้ายโจมตีผู้อื่น ตามลำดับ แต่ละภาคหรือแต่ละเขตจะหยิบยกเรื่องที่จะหาเสียงเพื่อให้ตัวเองให้คะแนนนิยมต่างกัน เช่น ภาคเหนือ เน้นที่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมาเป็นอันดับแรก เป็นต้น

สำหรับการคำนึงถึงผู้สมัครหรือพรรคการเมืองของประชาชนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ กัน ในการเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 นั้น สามารถสรุปได้ว่าผู้อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานครจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยการคำนึงถึงพรรคการเมืองมากกว่าผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองและชนบท ส่วนผู้อยู่อาศัยในเขตชนบทมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงตัวผู้สมัครมากกว่าผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร ด้านอาชีพของประชาชน กลุ่มกรรมกรรับจ้าง กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้ไม่ประกอบอาชีพ จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงตัวผู้สมัคร กลุ่มนักศึกษา กลุ่มข้าราชการ กลุ่มลูกจ้างพนักงาน จะไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงพรรคการเมืองและโดยคำนึงถึงทั้งพรรคและผู้สมัคร ประชาชนผู้มีการศึกษาน้อยจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงตัวผู้สมัครมากกว่า ผู้มีการศึกษาสูง และผู้มีการศึกษาสูงจะไปใช้สิทธิโดยคำนึงถึงพรรคการเมืองและโดยคำนึงถึงทั้งพรรคและผู้สมัครมากกว่าผู้มีการศึกษาน้อย ขณะเดียวกันผู้มีรายได้ต่ำจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงตัวผู้สมัคร มากกว่าผู้มีรายได้สูง พบว่า ผู้มีรายได้สูงจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงพรรคการเมือง และคำนึงถึงทั้งพรรคและผู้สมัครมากกว่าผู้มีรายได้ต่ำ อย่างไรก็ตามไม่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกผู้สมัครว่าควรคำนึงถึงปัจจัยใดบ้าง เช่น ผลงาน, คุณสมบัติส่วนตัว หรือความรู้ความสามารถของผู้สมัคร หรืออาชีพของผู้สมัครว่าประชาชนนิยมผู้สมัครที่เป็นนักการเมืองอาชีพ หรือนักธุรกิจ ฯลฯ มากที่สุด

พรรคกิจ ผ่องแผ้ว ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 3 จังหวัดขอนแก่น วันที่ 18 เมษายน 2526²³ โดยศึกษาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องพฤติกรรมเลือกตั้งของประชาชน อันได้แก่ อิทธิพลของสถานภาพของบุคคล เช่น ระดับการศึกษา, รายได้, อาชีพ, เพศ ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อิทธิพลของความสำนึกเชิงเหตุผลของบุคคล เช่น ทศนคติต่อบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อการเลือกตั้งต่อการเมือง โดยทั่วไปที่มีผลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และอิทธิพลของ

²³โปรดดูรายละเอียดจาก พรรคกิจ ผ่องแผ้ว, เอกสารการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดขอนแก่น เขต 3 18 เมษายน 2526, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 137-196.

สิ่งแวดล้อม เช่น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงสมัย การบริหารการเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของโลก ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งปัจจัยแต่ละประการได้ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งที่แตกต่างกันไป และมากหรือน้อยตามแต่สภาพแวดล้อม เช่น ระยะเวลาในการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียง แต่ละคนอาจตัดสินใจช้าเร็ว แตกต่างกันไป จากการวิจัยสรุปไว้ว่า ฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ลงคะแนนเสียงมีอิทธิพลต่อระยะเวลาการตัดสินใจเลือกลงคะแนน กล่าวคือคนที่มีความฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง โดยเฉพาะที่บ่งชี้โดยระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และเพศนั้นตัดสินใจว่าจะเลือกใครได้เร็วกว่าผู้มีความฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในทางตรงกันข้าม

สำหรับการเลือกพรรค เลือกบุคคลกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม จากการสำรวจข้อมูลพบว่า ผู้ที่มีความฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จะเลือกลงคะแนนเสียงโดยคำนึงถึงพรรคเป็นเกณฑ์มากกว่า ในทางตรงกันข้าม ผู้ลงคะแนนเสียงที่มีความฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ตัดสินใจเลือกโดยคำนึงถึงตัวบุคคลเป็นเกณฑ์สำคัญ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่นำไปสู่ความสนใจอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ ความนิยมพรรคของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นแรงพลังและเกิดขึ้นเฉพาะบางช่วงสมัย นอกจากนี้ยังมีความนิยมหัวหน้าพรรค และความนิยมเฉพาะตัวผู้สมัคร ความนิยมดังกล่าวอาจแกว่งไกวไปมาในแต่ละช่วงสมัย ทั้งยังมีลักษณะต่างดูลกับปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันอีกด้วย นั่นคือความนิยมพรรคก็ดี ความนิยมหัวหน้าพรรคก็ดี และความนิยมตัวผู้สมัครก็ดี ต่างเป็นอัตราความนิยมที่เป็นส่วนผสมร่วมกัน ระหว่างพรรคการเมือง หัวหน้าพรรค กับบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้น ๆ ความนิยมของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นพรรคหรือผู้สมัคร มีความสำคัญมากเพราะเป็นแนวความคิดที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับการเมืองเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ประชาชน มองการเมืองในลักษณะที่ตนเองเป็นสมาชิกของระบบการเมือง และจึงมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล โดยเฉพาะเมื่อต้องการจะตัดสินใจทางการเมืองความนิยมพรรคการเมืองจะถูกดึงออกมาเป็นฐานกำกับกับการตัดสินใจด้านพรรคการเมืองและผู้สมัครก็เช่นกันความนิยมของประชาชน ต่างต้องพัฒนาคุณสมบัติ ปรับปรุงนโยบายหรือสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นที่นิยมของประชาชน ประชาชนจะยึดคุณสมบัติไม่ว่าจะเป็นของพรรคหรือของผู้สมัครในการพิจารณาเลือกตั้งในแต่ละครั้ง เช่น

เหตุผลสำคัญของความนิยมพรรค ได้แก่

1. นโยบายดี ช่วยแก้ไขปัญหาของประชาชน และท้องถิ่นได้
2. ทำประโยชน์แก่ประชาชน ท้องถิ่น บ้านเมือง

3. พอใจหัวหน้าพรรค
4. พอใจชื่อเสียงของพรรค

ฯลฯ

เหตุผลสำคัญของความนิยมในตัวผู้สมัคร ได้แก่

1. ชอบพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัด เป็นเบื้องต้น
2. ชอบผู้สมัครเป็นการเฉพาะตัว
3. เป็นคนในท้องถิ่น
4. ได้รับสินจ้างเป็นเงินทองหรือสิ่งของ ฯลฯ

จากสรุปเหตุผลอันดับต้น ๆ ของความชื่นชอบผู้สมัครและพรรคการเมืองแล้ว สามารถสะท้อนให้เห็นความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของประชาชนได้ด้วย ส่วนใหญ่แล้วประชาชนจะพอใจกับผู้สมัครที่ให้ผลประโยชน์กับตนมากกว่าจะพอใจที่ความรู้ความสามารถของผู้สมัคร เพราะฉะนั้นผู้ที่ให้เงินทอง, สิ่งของ หรือผู้มีทุนทรัพย์จำนวนมาก ย่อมมีสิทธิได้รับการสนับสนุนหรือความนิยมจากประชาชน มากกว่าผู้สมัครที่มีอุดมการณ์มีความรู้เพียงอย่างเดียว

เศรษฐพร คูศรีพิทักษ์²⁴ ได้ศึกษาตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยให้เหตุผลว่า ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง มิใช่เงินเท่านั้นที่เป็นสิ่งชี้ขาด แต่คุณสมบัติ, คุณความดีของผู้สมัคร, การหาเสียงโดยถูกวิธี, การสร้างความสนใจที่ถูกต้องกับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งการรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมกลโกงต่าง ๆ ย่อมอำนวยโอกาสให้ชนะการเลือกตั้งได้ แต่กระนั้นเงินยังเป็นปัจจัยสนับสนุนในกิจกรรมทุกด้านในการเลือกตั้ง เช่น การเลี้ยงหวัคะแนนในการเลือกตั้ง นอกจากนี้เงินแล้วก็ไม่พอ แต่ยังคงมีกลโกงเล่ห์เหลี่ยมในการเลือกตั้งด้วย ซึ่งมีโอกาสได้รับเลือกตั้งเข้ามา วิธีที่สำคัญคือ ต้องมี "พรรคพวก" ในวงการที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือด้วย ปัจจัยเหล่านี้อาจเป็นทั้งปัจจัยที่สนับสนุนหรือบั่นทอนก็ได้ การหาเสียงจะได้ผลหรือไม่ได้ผล หรือจะได้ผลดีอย่างไรนั้นมักขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม, การตัดสินใจเลือกวิธีการที่เหมาะสม รวมทั้งปัจจัยเกี่ยวพันที่ฉลาดในการเลือกตั้ง และความรอบคอบ ใจกว้าง ยอมรับฟังเหตุผลและความคิดเห็นของผู้อื่น

²⁴โปรดรายละเอียดจาก เศรษฐพร คูศรีพิทักษ์, ถ้าอยากเป็นผู้แทน, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2534), หน้า 1-140.

เหล่านี้จะเป็นสิ่งช่วยในการตัดสินใจถูกหรือผิด อันมีส่วนให้ชนะหรือแพ้ในการเลือกตั้ง บัณฑิตที่สนับสนุน ได้แก่ พรรคการเมืองที่สังกัด คือสังกัดพรรคที่อยู่ในความสนใจของประชาชนก็เป็น บัณฑิตสนับสนุนที่ดีบารมีของผู้สมัคร และคุณวุฒิพื้นฐานศึกษามีอิทธิพลมากพอสมควรที่จะเป็น บัณฑิตสนับสนุนผู้สมัครได้ถ้าคุณวุฒิของผู้สมัครเหนือกว่าคนอื่นก็นับว่าเป็นจุดเด่นแต่คนที่มี ความรู้สูง ๆ นั้น อาจจะไม่ใช้คนดีก็ได้ เศรษฐพร ยกตัวอย่าง พวก ส.ส. หรือผู้สมัครที่มีอดีตเป็น นักวิชาการหรืออาจารย์ที่มีปริญญาพวงท้ายเยอะ ๆ มักจะถูกโจมตีเสมอว่า เป็นพวกที่อยู่บนหอคอยงาช้าง เหยียบขี้ไก่ไม่ฝ่อ นอกจากนี้มีบัณฑิตอื่น ๆ อีก เช่น ถิ่นกำเนิด, บุคลิกลักษณะ ฯลฯ เหล่านี้ควรนำมาประกอบกับนโยบายที่ผู้สมัครมีอยู่, ความตั้งใจที่ต้องการเป็นผู้แทน เพื่อจะได้มี โอกาสประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งมากขึ้น

จิตินันทนา เวตติวงษ์²⁵ ศึกษาพฤติกรรมและกระบวนการหาเสียงของผู้สมัครที่มีโอกาส ได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งวันที่ 24 กรกฎาคม 2532 เพื่อพิสูจน์ว่า ผู้สมัครที่มีโอกาสจะได้รับการเลือกตั้งคือ ผู้สมัครซึ่งสามารถจะประเมินทัศนคติและความคาดหวังของประชาชนได้อย่าง ถูกต้อง และสามารถจัดวางพฤติกรรมและกระบวนการหาเสียงไปในแนวทางซึ่งสามารถรับเอา ความต้องการของประชาชนมาทำการตอบสนองได้ดีกว่าผู้สมัครคนอื่น ๆ และการศึกษานี้มี จุดมุ่งหมาย เพื่อทราบถึงพฤติกรรมและกระบวนการหาเสียงของผู้สมัครที่มีโอกาสจะได้รับการ เลือกตั้ง ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ผู้สมัครที่มีโอกาสจะได้รับการเลือกตั้งคือ ผู้สมัครที่สามารถจะ ประเมินผลทัศนคติและความคาดหวังของประชาชนได้อย่างถูกต้อง และสามารถจัดวาง พฤติกรรมและกระบวนการหาเสียงไปในแนวทางซึ่งสามารถรับเอาความต้องการของประชาชน มาทำการตอบสนองได้ดีกว่าผู้สมัครคนอื่น ๆ

สภาพของสังคมไทยในระบอบประชาธิปไตยนั้นมีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้สมัคร สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้ เนื่องจาก ประชาชนซึ่งเป็นคนชนบทไม่มีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงไม่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ดังนั้น ผู้สมัคร จึงอาศัยข้อบกพร่องตรงนี้ ชักจูงโดยให้ผลประโยชน์ใกล้ตัวหรือผลประโยชน์ที่เห็นได้ใน

²⁵ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ), รวมบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับการเมืองการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม- ศาสตร์), หน้า 66-67.

ระยะสั้น เช่น การอำนวยความสะดวกด้านสาธารณสุขไปโรค, ชีวิตประจำวัน, ติดต่อประสานงานต่าง ๆ ที่ประชาชนเดือดร้อน เป็นต้น ประการต่อมาเป็นวิธีการที่ใช้ความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์เข้ามาเกี่ยวข้อง นั่นคือ เมื่อผู้สมัครเสนอหรือมอบผลประโยชน์ใกล้ตัวกับประชาชนแล้ว ทำให้ประชาชนที่ประสบปัญหากำหนดเศรษฐกิจคือยากจน เห็นช่องทางที่จะเข้าถึงแหล่งอำนาจอิทธิพล และผลประโยชน์ทางสังคมเศรษฐกิจ การเมือง จึงพยายามเข้าถึงและพยายามให้ได้มาซึ่งที่ตนต้องการปัญหาที่ตามมาจากการศึกษาที่พบคือ จากสภาพการณดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาเรื่องการซื้อเสียงขายเสียง ระบบหัวคะแนน ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสะสม อิทธิพล, นำไปสู่การทอดอวยทางการเมือง การเมืองไม่สามารถพัฒนาได้อย่างก้าวหน้าเพราะ ระบบดังกล่าวนี้มีอยู่มากมายและกินขอบเขตกว้างขวาง ส่วนทางแก้ไขต้องใช้เวลาานเพราะ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาเป็นเวลานานและค่อนข้างยืดเยื้อ การแก้ไขจึงต้องพยายามอดทนและอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย หลายคนอาจมองเห็นว่าปัญหาเกิดจากตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือประชาชนที่ไปใช้สิทธิ และจริง ๆ แล้วยังมีปัจจัยด้านอื่นที่ทำให้เกิดปัญหาเหล่านี้ด้วย เช่น ระบบของสังคม, เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมที่เป็นมาตั้งแต่อดีต

เสนีย์ คำสุข²⁶ ศึกษาวิจัยกรณีผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้รับเลือกตั้ง โดยศึกษาวิธีการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่ได้รับการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งทั่วไป 24 กรกฎาคม 2531 เสนีย์สรุปการวิจัยว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ทรัพยากรทางการเมืองจำกัด ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากพรรคที่สังกัด จะใช้วิธีการหาเสียงโดยการปราศรัย, เข้าหาประชาชนตามหมู่บ้าน ตำบล อำเภอต่างๆ ในเขตเลือกตั้ง แต่เนื่องจากเวลาน้อย และด้วยเหตุที่มีทรัพยากรจำกัด โปสเตอร์โฆษณา แผ่นป้ายของตัวผู้สมัครก็จำกัดด้วยทำให้ผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้งนั้น มีความพร้อมทางด้านทรัพยากรทางการเมือง และได้รับความช่วยเหลือจากพรรคการเมืองที่สังกัด ด้วยเหตุที่มีความพร้อมทางทรัพยากรทางการเมือง โดยเฉพาะด้านการเงิน ผู้สมัครสามารถใช้วิธีการหาเสียงได้หลายวิธี ได้แก่ การปราศรัย, การโฆษณา ประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง คือ การติดตั้งแผ่นป้ายโฆษณา หน่วยรถโฆษณา และการแจกใบปลิว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่พบคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับหัวคะแนน

²⁶โปรดดูรายละเอียดจาก เสนีย์ คำสุข, "การศึกษากรณีผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้รับเลือกตั้ง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า บทคัดย่อ.

ผู้ออกเสียงตามกระบวนการเราพบในขั้นตอนของการสร้างหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าเลือกว่าหลักเกณฑ์ที่ค้ำึงถึงส่วนใหญ่จะเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เช่น มีความรู้, เชื้อมั่นในความสามารถและพูดเก่ง เป็นต้น

2. ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน จะมีกระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คล้ายคลึงกัน ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน จะมีขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เหมือนกัน แต่อาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแต่ละขั้นตอนเท่านั้น

พ.ท.กาญจนะ แสงทอง²⁸ เขียนบทความเรื่อง สอบได้ - สอบตก กล่าวถึง การได้รับเลือกตั้งและไม่ได้รับเลือกตั้งของผู้สมัคร ตำแหน่ง ส.ส. มีจำกัดจำนวนผู้สมัครนั้นมากกว่าจำนวนที่ต้องการหลายเท่า นัก การสอบเป็น ส.ส. ต่างจากการสอบไล่ของนักเรียนเพราะการสอบ ส.ส. แทนที่จะดูตำรา แต่ต้องดูประชาชน เก็งใจของประชาชนว่าประชาชนกลุ่มใดต้องการอะไร ผู้สมัครจะต้องเสนอ หรือสนองความต้องการนั้น ๆ ให้แก่ประชาชนให้เขาเห็นด้วย อันนี้ถือว่าเป็นหลักการสอบคัดเลือก เพื่อประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการ

พ.ท. กาญจนะ สรุปลสาเหตุที่ผู้สมัครไม่ได้รับการเลือกตั้ง ได้แก่

1. มีเวลาเข้าถึงประชาชนน้อย
2. การเตรียมการไม่พอ

3. ขาดอุปกรณ์ 3 เอ็ม (คน, วัสดุ, และเงิน) สิ่งที่สำคัญไม่แพ้เงินก็คือ "อิทธิพล" ประชาชนถูกอำนาจอิทธิพลครอบงำ ซึ่งไม่ใช่จากใครอื่นก็ได้แก่ บรรดาผู้ใหญ่บ้าน, กำนัน ที่ได้รับผลประโยชน์จากผู้สมัครนั่นเอง การเลือกตั้งจึงไม่ใช่การเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย แต่เป็นการเลือกตั้งแบบเผด็จการ คือ บังคับให้เลือกตามคำสั่ง

4. การฝ่าฝืน พรบ. เลือกตั้ง ถ้าผู้สมัครไม่ฝ่าฝืน พรบ. การเลือกตั้งจะต้องสอบตกเกือบทุกคน เพราะว่าผู้ที่สอบได้นั้นมักจะฝ่าฝืนกฎหมาย กล่าวคือ ฝ่าฝืน พรบ. เลือกตั้งมาตรา 35 คือ เจตนาจงใจ ให้ผู้เลือกตั้งลงคะแนนให้แก่ตนด้วยการจัดให้มี มหรสพ การรื่นเริง ในเรื่องนี้มี

²⁸กาญจนะ แสงทอง, สอบได้-สอบตก, ยุทธไทย ปีที่ 91 ฉบับที่ 11 เมษายน-พฤษภาคม 2527, หน้า 59-62.

การฝ่าฝืนกันอย่างเปิดเผยและโจ่งแจ้ง แต่ตัวผู้กระทำนั้นมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตำรวจก็ไม่จับ ทั้งที่รู้เห็น และบางครั้งก็เข้าไปร่วมด้วยก็ไม่นำพาแต่อย่างใด ก็ปฏิบัติฝ่าฝืนกฎหมายเสียแต่ต้นมือ แล้วใครจะเคารพกฎหมาย

ผู้เขียนสรุปส่งท้ายบทความไว้น่าสนใจว่า ชาติประกอบขึ้นด้วยประชาชนแต่ละคน ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่เสมอกันตามกฎหมาย ถ้าจะได้ใช้ชาติเจริญมั่นคงก็จะต้องตรวจสอบดูว่าประชาชนแต่ละคนมีความมั่นคงในตัวของเขาเองหรือไม่ ประชาธิปไตยไม่ควรจะเอาสิ่งมอบมาให้ประชาชน..... ในข่ายอิทธิพลด้วยประการใด ๆ ควรจะให้เสรีแก่ประชาชนให้เขาได้มีโอกาสได้เลือกคนที่รับใช้ชาติในหน้าที่ ส.ส. ถ้าเจ้าหน้าที่หรือข้าราชการประจำจะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ประชาธิปไตยคงจะอยู่แค่เอื้อมมือ แต่ถ้าแก้ไม่ได้ก็ร้ายชาติก็ไม่ใช่ประชาธิปไตย

Richard G. Niemi และ Herbert F. Weisberg²⁹ ศึกษาการเลือกตั้งและการลงคะแนนเสียง โดยเน้นความสัมพันธ์กับผลที่เกิดภายหลังการเลือกตั้ง พวกเขาเห็นว่า การเลือกตั้งครอบคลุมหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยหลายส่วน เหล่าประชาชนเลือกตัวแทนของตนขึ้นมา ผู้แทนเหล่านั้นถูกบังคับโดยกระบวนการของการเลือกตั้งประพุดตัวอย่างเหมาะสม เพื่อจะได้รับเลือกตั้งอีกในการเลือกตั้งครั้งต่อไป การเลือกตั้งเป็นวิถีทางแห่งความชอบธรรมของการได้มาซึ่งอำนาจในระบอบประชาธิปไตย มุมมองตรงกันข้ามในการเลือกตั้งก็คือ เป็นสัญลักษณ์ของบุคลิกผู้สมัครและอุดมการณ์แนวความคิดของนักการเมือง ยกตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา พรรคเดโมแครต และรีพับลิกัน มีนโยบายและการบริหารงานแตกต่างกัน ในประเทศอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันที่มีพรรคซ้ายและขวาหรือเป็นกลาง ถ้าประชาชนเลือกผู้สมัครตำแหน่งประธานาธิบดีจากพรรคเดโมแครตการแบ่งสรรงบประมาณสู่การศึกษาและสาธารณสุขจะสูงขึ้นหรืออัตราเงินเฟ้อจะมีแนวโน้มต่ำลง ถ้าตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นของพรรครีพับลิกัน นั้นหมายถึงผู้สมัครเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองถ้าประชาชนต้องการนโยบายแบบใด ก็เลือกผู้สมัครผู้นั้น

สิ่งสำคัญสำหรับความนิยมของประชาชนในการเลือกตั้ง คือ การบริหารประเทศที่แล้
มา ถ้าผู้นำคนใดดำเนินนโยบายได้ดีในช่วงวาระที่ดำรงตำแหน่ง ก็มีสิทธิจะได้รับการเลือกตั้ง

²⁹โปรดดูรายละเอียดจาก Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, Controversies in voting behaviour (2 ed.) (U.S.A : A division of Congressional Quarterly Inc., 1984), pp. 5-15, 89-103.

เข้ามาอีกครั้งหนึ่ง เช่น นางมาร์กาเรต แทตเชอร์ ดำเนินนโยบายเรื่องเกาะฟอร์คแลนด์ เป็นที่พอใจของประชาชน นางจึงได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง เป็นต้น

Richard และ Herbert เห็นว่าช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา (1964-1984) เรื่องการลงคะแนนเสียงและการเลือกตั้งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก คำถามต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องนี้เกิดขึ้นมากมายและเราพยายามเข้าไปให้ใกล้ชิด เพื่อหาคำตอบหรือบทสรุปให้ได้มากที่สุดนักวิชาการ 2 ท่านได้ยกตัวอย่างการศึกษาเรื่องการลงคะแนนเสียงว่าเป็นการวิเคราะห์สถานะของพรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียงและผลของการเลือกตั้ง ในการลงคะแนนเสียงสิ่งที่สำคัญก็คือการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของประชาชนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งว่ามาจากอะไร ให้ความสำคัญกับปัจจัยใดมากที่สุด ซึ่งก็มีผู้ตั้งคำถามไว้เพื่อจะทดสอบวิจัยกับความเข้าใจของตนเอง เช่น การตัดสินใจนั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้เลือก การมีพื้นฐานอยู่กับพรรค มีความผูกพันกับพรรค หรือปัจจัยด้านชนชั้น ศาสนาหรือการแบ่งเชื้อชาติ หรือไม่สิ่งที่ควรให้ความสำคัญคือ ตัวผู้สมัคร, พรรคการเมืองที่สังกัด และปัจจัยอื่น ๆ

มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ศึกษาพฤติกรรมกรรมการออกเสียงในช่วงปี 1940 และ 1948 พบว่าประชาชนได้ตัดสินใจว่าจะเลือกผู้สมัครคนใดก่อนจะมีการรณรงค์หาเสียงเสียอีก สิ่งที่ถูกเน้นก็คือกลุ่มชนในทางสังคมที่มีบทบาท และมีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคลมาก พวกเขาศึกษาว่าแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงอย่างไร นอกจากนี้ยังมีสำนักอื่น ๆ ที่พยายามศึกษาเรื่องการออกเสียง เช่น มหาวิทยาลัยมิชิแกน ใช้การศึกษาแบบ Panel โดยนำมาทดสอบทฤษฎีกรรมการลงคะแนนเสียง หลังจากนั้นจึงมีงานชิ้นอื่น ๆ เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขจุดบกพร่องงานที่แล้วมา เช่น งานของ Markus และ Converse, Page และ Jones ปี 1971 Kramer's เสนอความเข้าใจของเขาจากการศึกษาลงคะแนนเสียง การเลือกตั้งสมาชิกสภาองเกรส เมื่อปี 1982 ว่า ตัวแปรทางเศรษฐกิจมีความสำคัญกับทฤษฎีการออกเสียงที่เกิดขึ้นใหม่มาก สภาพเศรษฐกิจของประชาชนถ้าเป็นที่พอใจแล้วมีผลกระทบต่อกรรมการลงคะแนนเสียง

สำหรับทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา Richard และ Herbert ยกตัวอย่างงานของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย โดยใช้ตัวแบบทางสังคมวิทยานั้น (sociological model) พวกเขาพบว่าสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ (การศึกษา รายได้ และชนชั้น) ศาสนา และถิ่นที่อยู่ (เมืองหรือชนบท) ถูกนำมาเกี่ยวพันอย่างยิ่ง เช่น ชาวโปรเตสแตนต์ที่มาจากชนบท และมีฐานะดีมีแนวโน้มเลือกพรรครีพับลิกัน แต่ทฤษฎีนี้ก็ไม่ได้อธิบายว่าทำไมพวกโปรเตสแตนต์เลือกพรรครีพับลิกันมากกว่าชาวคาทอลิก

ศูนย์การสำรวจวิจัยแห่งมิชิแกน (The Michigan Survey Research Center) วิเคราะห์การเลือกตั้งปี 1952 นำแนวความคิด social-psychological model มาใช้ โดยปัจจัยทางจิตวิทยาถูกเน้นสถานลักษณะเฉพาะกลุ่มมากขึ้น ศูนย์ดังกล่าวยังศึกษาและแยกปัจจัยที่มีอิทธิพลออกเป็น 2 ราย คือ ระยะสั้นและระยะยาว

- ระยะยาว ปัจจัยที่สำคัญคือ ความผูกพันกับพรรคการเมืองมีผลกระทบต่อการลงคะแนนเสียง

- ระยะสั้น ปัจจัยที่สำคัญคือ ตัวผู้เข้าแข่งขันและประเด็นสำคัญในการหาเสียง

ภายหลังมีนักวิชาการคือ Jennings และ Niemi หันมาศึกษาอิทธิพลของผู้ปกครองที่มีส่วนต่อกิจกรรมทางการเมืองของสมาชิกในครอบครัว

นอกจากนี้ ทฤษฎีที่ใช้ในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงก็คือ บริบททางประวัติศาสตร์ สังคมการศึกษาที่อยู่ภายในกรอบการเคลื่อนไหวทางสังคมและทฤษฎีชนชั้นนำ เพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดที่ลึกลงไปอีก การศึกษาขั้นสุดท้ายที่หนังสือนี้พูดถึงคือ การใช้ตัวแบบทางเหตุผล (rational model) ของผู้ออกเสียง จุดสำคัญอยู่ตรงที่ตัวผู้เลือกนั้นตัดสินใจว่าเลือก-ไม่เลือก ซึ่งที่มารองไปคือ พื้นฐานด้านเหตุผล-ถ้าเราทราบ พฤติกรรมการออกเสียงหรือการคิดการตัดสินใจของบุคคลนั้นอย่างมีเหตุผลแล้ว เราสามารถคาดได้ว่าในสถานการณ์ที่พิเศษเกิดขึ้น พวกเขาจะทำอย่างไร การที่บุคคลตัดสินใจเลือกใครนั้น เหตุผลที่สำคัญก็คือว่า ผู้สมัครให้ผลประโยชน์แก่พวกเขามากกว่าผู้สมัครคนอื่น ๆ

คำถามต่อมาก็คือ ในพฤติกรรมในการออกเสียงนั้น พิจารณาจากอะไร ซึ่ง Richard และ Herbert แบ่งออกเป็น 3 ทางคือ พรรค, ตัวผู้เข้าแข่งขัน และประเด็นที่ใช้ในการหาเสียง ซึ่งมีหลายสำนักที่พยายามศึกษาโดยใช้ปัจจัย 3 ด้านนี้มาเกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ใช้ปัจจัยด้านประเด็นที่ใช้ในการหาเสียง โดยใช้กลุ่มทางสังคมเป็นตัวศึกษา หนังสือ "The American Voter" เน้นความสำคัญของพรรคในการตัดสินใจลงคะแนนเสียง บุคคลอาจจะเปลี่ยนใจหรือตัดสินใจเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับว่าพรรคใดให้ประชาชนแก่เขามากกว่า นั่นคือ ดูปัจจัยด้านประเด็นหาเสียงมาประกอบด้วย แต่เน้นพรรคมากกว่า ในขณะที่เดียวกัน การศึกษาของศูนย์วิจัยมิชิแกนเน้นความสำคัญของพรรคในการตัดสินใจลงคะแนน Stoke สำรวจความคิดเห็นของกลุ่มนี้ ทำโดยถามประชาชนว่า ชอบ/ไม่ชอบพรรคที่ผู้สมัครสังกัดอยู่ คำตอบนั้นถูกจัดแบ่งออกเป็น 6 ส่วน เกี่ยวกับทัศนคติของผู้สมัคร สังกัดพรรคเดโมแครตและรีพับลิกัน คือ ประเด็นเกี่ยวกับภายในประเทศ, นโยบายต่างประเทศ, พรรคในฐานะเป็นฝ่ายรัฐบาล และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีในสังคม Stoke พบว่า ช่วง 1952 ถึง 1964 พรรคเดโมแครตให้ความสำคัญอยู่ที่นโยบายภายในประเทศและความสัมพันธ์ของกลุ่มในสังคม ส่วนรีพับลิกัน เน้นการมีบทบาทของพรรคและนโยบายต่างประเทศ หลังจาก

นั้น Miller และ Wattenberg ก็พยายามพัฒนาวิธีของ Stoke ให้ทันสมัยขึ้น เช่น เน้นปัจจัยกลุ่ม ให้มีความสำคัญขึ้น ส่วนในปี 1976 Popkin, Gorman, Phillips และ Smith ทำการวิเคราะห์การ พ่ายแพ้ของ George McGovern ในการเลือกตั้งปี 1972 เพื่อตอบคำถามว่า คุณลักษณะของ ผู้สมัครจำเป็นหรือไม่ต่อผู้ออกเสียง พวกเขาพบว่า ความสามารถเฉพาะตัวของผู้สมัครสำคัญ กว่าประเด็นที่เขาใช้หาเสียง ในปี 1982 Markus วิเคราะห์การเลือกตั้งปี 1980 ผลออกมาว่า ความสามารถและความซื่อสัตย์ของผู้สมัคร ถูกแยกพิจารณา

โดยสรุปแล้ว ปัจจัยที่ผู้สมัครจะได้รับเลือกหรือไม่ได้รับเลือกนั้น นอกจากจะเป็นเรื่อง พรรคที่สังกัด, นโยบายที่ใช้หาเสียงแล้ว ภาพลักษณ์ส่วนตัวก็มีผลต่อการมองของผู้ลงคะแนน เสียงเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในระยะหลัง ภาพลักษณ์ของผู้สมัครเอง และนโยบายเริ่มมีบทบาท ในขณะที่ความสำคัญของพรรคลดบทบาทลงไป ยังมีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการออกเสียงเลือก ตั้งที่ Richard และ Herbert ได้นำมากล่าวถึงในงานของเขาอีกมากโดยภาพรวมแล้ว ก็เป็น ความพยายามหาความสำคัญของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงเลือกตั้งว่าอันไหนมีความ สำคัญประชาชนเน้นปัจจัยใดมากที่สุด โดยมีพื้นฐานหลักอยู่ที่พรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และนโยบายในการหาเสียง ซึ่งก็มีปัจจัยปลีกย่อยสนับสนุนอีกมากมายที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะนำมา เชื่อมโยงกับการศึกษา

Richard a. Watson³⁰ เป็นผู้หนึ่งที่ศึกษาการเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา เขาเห็นว่า การเลือกตั้งเป็นวิธีที่ให้ประชาชนเลือกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้ามาทำหน้าที่บริหาร ประเทศ การรณรงค์หาเสียงและการเลือกตั้ง แสดงความหลากหลายของหน้าที่ที่สำคัญในสังคม Stephen Hess ได้กล่าวว่า เป็นกระบวนการขั้นต้นของการเลือกสรรตัวบุคคล ที่ผ่านคณะกรรมการค้นหาชุดใหญ่ นั่นคือ ประชาชนนั่นเอง บุคคลที่ถูกเลือกจะกลายเป็นผู้นำทางการเมือง ของชาติ การรณรงค์หาเสียงสามารถแยกแยะหรือให้ผู้สมัครพยายามสรรปัญหาสำคัญของสังคม ที่กำลังประสบอยู่และเสนอนโยบาย, แผนอันเกี่ยวข้องกับปัญหานั้น กล่าวได้ว่า การหาเสียงเป็น การให้การศึกษาบทเรียนพื้นฐานสำหรับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งว่าจะเลือกใครเข้ามาทำหน้าที่ แก้ปัญหาของสังคม

³⁰โปรดดูรายละเอียดจาก Richard A. Watson, The Presidential contest (2 nd. ed.), (Canada : John Wileysons, Inc., 1980), pp. 1-3, 82-89.

ส่วนที่น่าสนใจก็คือ บทที่ 4 เกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งประธานาธิบดี กล่าวคือ ประชาชนชาวอเมริกันกับสิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งปี 1980 โดยจะพิจารณาที่ปัจจัยเกี่ยวกับการเลือกตั้งของชาวอเมริกัน นั่นคือ ความผูกพันกับพรรคการเมือง, ชนชั้นกับกลุ่มทางสังคม, ความดึงดูดของตัวผู้สมัคร, นโยบายและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของชาวอเมริกัน

พื้นฐานของการออกเสียงของชาวอเมริกัน Watson แบ่งจำพวกของผู้มีสิทธิออกเสียงไว้ก็คือ พวกมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย ได้แก่ กลุ่มคนผิวดำและวัยรุ่น พวกกลุ่มวัยรุ่นส่วนใหญ่รู้สึกว่าคุณเองยังไม่พร้อมที่จะมีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนคนผิวดำนั้นมีการศึกษาระดับค่อนข้างจำกัดจึงมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำด้วย ความแตกต่างของกลุ่มของพวกมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนหนึ่งมีพื้นฐานจากความรู้สึกด้านจิตใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษาจะรับรู้พยายามพัฒนาการเมืองและตระหนักในความสำคัญของการเมืองมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับต่ำ นั่นคือ บุคคลที่มีการศึกษาดีจะมีความรู้สึกที่มั่นใจเกี่ยวกับค่านิยมในความคิดของเขาและเชื่อว่า เขามีสิทธิมีเสียงในกิจกรรมทางการเมืองด้วย บุคคลที่มีการศึกษาต่ำมักจะคิดว่าบุคคลในเมืองคงไม่รับฟังความคิดเห็นของพวกเขาทัศนคติทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับประชาชนอื่นมีผลต่อพฤติกรรมการออกเสียงด้วย บุคคลที่เป็นที่เชื่อถือจะมีความมั่นใจในการหย่อนบัตรลงคะแนน มากกว่าบุคคลที่ถูกเยาะเย้ยและถูกเกลียดหรือรู้สึกเหมือนไม่เป็นที่ต้องการซึ่งจะทำให้เขารู้สึกแปลกแยกไปและไม่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อิทธิพลของกลุ่มมีมาก ดังนั้นถ้าแต่ละคนเป็นเจ้าของกิจการธุรกิจหรือองค์กรแรงงานที่สมาชิกมีการกล่าวถึงกิจกรรมการเมืองอย่างมากพวกเขาอาจจะพัฒนาผลประโยชน์ของเขาเองในแต่ละเรื่อง เมื่อเป็นเช่นนั้น ผลประโยชน์ทางการเมืองจะนำไปสู่กิจกรรมที่ต้องออกเสียงลงคะแนน ทัศนคติเหล่านี้จะมีอยู่ในชนชั้นสูงและชนชั้นกลางมากกว่าชนชั้นต่ำ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงเลือกตั้งที่ Watson กำหนดขึ้น และขอยกตัวไว้ในที่นี้คือ

ความผูกพันกับพรรคการเมือง (party affiliation) การวิเคราะห์การเลือกตั้งประธานาธิบดี ปี 1950 โดย Cambell, Converse, Miller และ Stoke ทำการศึกษาในปี 1964 ซึ่งให้เห็นว่าการพิจารณาการออกเสียงเลือกตั้งที่สำคัญคือ ความผูกพันกับพรรคการเมืองกับผู้ออกเสียง สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับทางจิตใจ, ความคิดของผู้ออกเสียงก็คือ ครอบครัวและกลุ่มทางสังคมและจะมากขึ้นตามอายุของบุคคลนั้น โดยเฉลี่ยแล้วบุคคลจะมองหาแนวทางว่าควรออกเสียงอย่างไรควบคู่ไปกับความซับซ้อนของบุคลิกภาพ, นโยบาย และสถานการณ์เวลานั้น รวมถึงพรรคการเมืองของผู้สมัคร การวิจัยปี 1952 และ 1956 แบ่งการวิจัยโดยการจัดกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันอย่าง

แน่นแฟ้น และความผูกพันอย่างหลวม ๆ และปี 1964 แบ่งการวิจัยโดยการจัดกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้น และความผูกพันอย่างหลวม ๆ และปี 1964 ความผูกพันของพรรคการเมืองมีแนวโน้มว่าลดลงและเพิ่มขึ้นเป็นช่วง ๆ โดยกล่าวยรวม ๆ ได้ว่า พวกที่มีความผูกพันอย่างหลวม ๆ นั้น จะสนับสนุนพรรคนั้นสม่ำเสมอว่า พวกที่มีความผูกพันมากที่ค่อนข้างลดลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะพวกเขาเหล่านั้นเป็นคนที่มีความรู้ใหม่ที่เป็นวัยรุ่นไม่คอยให้ความสนใจกับพรรคการเมืองเข้ามาแทนที่ พวกนี้จะถูกจัดเข้าไปอยู่ในกลุ่มอิสระ ไม่ผูกพันกับพรรคการเมืองแทนการวิเคราะห์พวกอิสระในสหรัฐอเมริกาชี้ว่า ไม่เพียงเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนเท่านั้น แต่เปลี่ยนแปลงในส่วนลักษณะของบุคคลกลุ่มนี้ด้วย Campbell และคณะพบว่า บุคคลที่เป็นอิสระไม่ผูกพันกับนักการเมืองในช่วงปี 1950 มีแนวโน้มว่า มีความรู้น้อยลงไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งและเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกเสียงลง แต่จะไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบอื่นแทน เช่น การติดต่อกับนักการเมือง และการลงคะแนนในเรื่องเฉพาะเท่านั้น

เหล่านี้เป็นสิ่งที่ยากที่จะพิจารณาเหตุผลของการลดลงของความผูกพันกับพรรคของชาวอเมริกันปัจจัยหนึ่งที่ลดลงก็คือ การเปลี่ยนแปลงจากคนยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง ดังเช่น Nie, Verba และ Petrocik ชี้ว่า ยุคต้นปี 1950 กลุ่มวัยรุ่นมีความผูกพันกับพรรคบ้าง เพราะครอบครัวแต่ก็มีแนวโน้มลดลง

กลุ่มและชนชั้นทางสังคม (group and social class)

Lazarsfeld และคณะศึกษาการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 1940 และ 1948 ในความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกกลุ่มและสถานภาพทางสังคมที่มีส่วนในการสนับสนุนพรรคการเมือง 2 พรรค คือ พรรคเดโมแครต ถูกสนับสนุนโดยประชาชนทางใต้, คนผิวดำ, ชาวคาทอลิก และประชาชนที่มีการศึกษาน้อย, พวกชนชั้นแรงงาน ส่วนพรรครีพับลิกัน พวกที่สนับสนุนก็คือ ประชาชนทางเหนือ, คนผิวขาว, ชาวโปรเตสแตนต์ และประชาชนที่มีการศึกษาระดับสูง, พวกชนชั้นธุรกิจ พวกเขาแสดงให้เห็นการลงคะแนนเสียงจากกลุ่มต่าง ๆ ว่า กลุ่มที่เคยให้ความสนับสนุนคะแนนจากพวกคนงานผิวขาวและชาวโปรเตสแตนต์ พวกเดโมแครตก็เช่นกัน กลุ่มที่เคยสนับสนุนพวกรีพับลิกันที่หันมาเลือกผู้สมัครจากพรรคเดโมแครต ส่วนผู้สนับสนุนที่สนับสนุนพรรคเดโมแครตหันมาลงคะแนนให้ผู้สมัครจากพรรครีพับลิกัน ในปี 1972 ดังนั้น ความผูกพันกับพรรคการเมืองก็ดี, ความผูกพันของกลุ่มก็ดี ไม่สามารถทำให้เข้าใจหรือไม่สามารถศึกษาได้อย่างชัดเจน เพราะปัจจัยอื่นคือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งและนโยบายจะมีความสำคัญมากกว่าในโลกการเมืองของชาวอเมริกัน

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (candidates)

อิทธิพลของผู้สมัครกับผลการเลือกตั้งยากที่จะพิจารณา Warren Miller และ Teresa Levitin จึงศึกษาโดยเน้นที่คุณภาพบังคับของผู้สมัครแต่ละคนที่พิเศษ เช่น ความเอื้ออารีของ Eisenhower's ความหนุ่มและเป็นคาชอลิกของ Kennedy และความใจกว้างของ Johnson แล้วนำมาเปรียบเทียบกันในกิจกรรมการเลือกตั้ง

ศูนย์การศึกษาด้านการเมืองของมิชิแกน (Michigan Center for Political Studies) ถามความเห็นประชาชนถึงคุณลักษณะพิเศษของผู้สมัครแต่ละคนที่จะทำให้เขาเลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครผู้นั้น ผลการศึกษาก็มีความคิดเห็นทั้งชอบและไม่ชอบ ด้านบวกและด้านลบของผู้สมัครแต่ละพรรคถูกนำมาเปรียบเทียบกัน โดยนำความคิดเห็นกลุ่มต่าง เช่น กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มระดับการศึกษา กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา กลุ่มตามภูมิภาค และสมาชิกสหภาพแรงงาน ผู้สมัครที่นำมาศึกษาคือ ผู้สมัครในการเลือกตั้งตั้งแต่ปี 1952-1980 สิ่งที่พบก็คือ ความหลากหลายในปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ออกเสียงแสดงออกกับผู้สมัคร และความน่าสนใจของผู้สมัครที่โดดเด่นมาก แต่ละคนมีตัวเลขแตกต่างกันมาก คือ ปี 1952, 1960, 1968, 1976 และ 1980 อีกสิ่งหนึ่งคือตัวอย่างปี 1964 และ 1976 ผู้สมัครพรรครีพับลิกันเป็นที่ชื่นชอบมากกว่าผู้สมัครจากพรรคเดโมแครต ถึงแม้ว่า Eisenhower จะเป็นที่นิยมมากกว่า Stevenson ในปี 1956 และ Nixon ได้รับความนิยมน้อยกว่า McGovern ในปี 1972 แต่ก็มีสิ่งน่าประหลาดใจได้คือ ในปี 1960 Nixon ได้รับความนิยมน้อยกว่า Kennedy มันเป็นเรื่องที่ยากที่จะพิจารณาว่าทำไมผู้สมัครของพรรครีพับลิกัน จึงได้รับความนิยมมากกว่าพรรคเดโมแครตในยุคหลัง แต่ Herbert Asher ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้และสรุปว่า มีสิ่งที่เป็นไปได้คือ พรรคเดโมแครต ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มค่อนข้างกระจัดกระจาย และเนื่องจากพรรครีพับลิกันเป็นพรรคกลุ่มคนน้อย จึงพยายามเลือกผู้สมัครที่ค่อนข้างดึงดูดความสนใจ

นอกจากมุมมองด้านการจัดการของรัฐบาลหรือนโยบายของผู้สมัครแล้ว ผู้ออกเสียงยังคำนึงถึงคุณลักษณะส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วย เช่น ภูมิหลังและประสบการณ์, บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย รูปแบบทางการเมือง, ความสามารถและความซื่อสัตย์

ในปี 1980 เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกที่ผู้สมัครจาก 2 พรรคถูกประเมินในทางลบ Arthur Miller อธิบายว่า ประชาชนผู้ออกเสียงถูกบังคับให้เลือกบุคคลที่เลวน้อยกว่า Jimmy Carter ซึ่งถูกประเมินว่าอาชีพที่ทำแล้วล้มเหลวที่สุดคือ การเป็นประธานาธิบดี ในขณะที่เดียวกัน Reagan ก็ทำให้บรรดาประชาชนรู้สึกว่ายากที่จะเลือกใครดี

นโยบายและอุดมการณ์ทางการเมือง (political issues and ideology)

ผู้สมัครแต่ละคนจะเน้นนโยบายในเรื่องต่าง ๆ เช่น นโยบายภายในประเทศ, นโยบายต่างประเทศ หรือสถานการณ์คับขัน ประชาชนจะพิจารณาว่า ผู้สมัครแต่ละคนจะมีนโยบายแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่อย่างไร

โดยสรุปแล้ว ปัจจัยแต่ละประการต่างก็เป็นส่วนประกอบในการเลือกตั้งของประชาชน ส่วนใหญ่งานของ Watson เป็นการศึกษาพฤติกรรมของผู้ออกเสียงในการไปลงคะแนนเสียงแต่ละครั้งว่ามีปัจจัยใดบ้าง ซึ่งพบว่า ในอดีต ผู้ไปลงคะแนนเสียงจะเป็นพวกที่มีความผูกพันกับพรรคมากกว่า แต่ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงคนรุ่นเก่าถูกแทนที่โดยคนรุ่นใหม่ ที่มีความผูกพันกับพรรคน้อยลง การศึกษาพฤติกรรมโดยใช้ประโยชน์จึงค่อนข้างมีปัญหา จึงมีการหาปัจจัยอื่นมาแทนที่คือ ปัจจัยของตัวผู้สมัครและปัจจัยด้านนโยบาย ซึ่งประชาชนได้รับผลกระทบและได้เห็นโดยตรง จากสื่อต่าง ๆ ของโลกที่ทันสมัยมากขึ้น

การศึกษาของ Lazarsfeld และคณะ³¹ ใช้แบบ panel เมื่อปี 1944 สรุปผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนความนิยมพรรคการเมืองของชาวอเมริกันว่า บุคคลดังกล่าวเป็นพวกที่สนใจการเลือกตั้งน้อยที่สุด สนใจรับฟังข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนน้อยที่สุด ตัดสินใจเลือกใครล่าช้ากว่าพวกอื่น ชักชวนง่ายกว่าพวกอื่น และการชักชวนดังกล่าวมีการชักชวนอย่างเป็นทางการเป็นส่วนตัว ไม่ใช่เพราะนโยบายในการหาเสียงจากผลการศึกษาของ Lazarsfeld สรุปพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงได้ว่า บุคคลมีความสำนึกคิดทางการเมืองตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตน อีกประการหนึ่งคือ อิทธิพลของสภาวาการณ์ที่ขัดแย้งของบุคคลก่อนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง บุคคลที่ถูกกดดันให้ลงคะแนนเสียงให้กับพรรคที่ตนไม่ได้สังกัด ไม่ว่าจะถูกกดดันจากกลุ่มที่มีความนิยมพรรคการเมือง เขาจะแก้ไขสภาพนั้นโดยยังไม่ตัดสินใจหรือไม่ไปลงคะแนนเลย

³¹โปรดดูรายละเอียดจาก Paul F. Lazarsfeld, Bernard Beretson and Hazel Gaudet, The People's Choice : How the voter makes up his mind in a presidential campaign (3 ed.) (New York : Columbia University Press, 1968), pp. 40-64.

ส่วน Gernard R. Berelson และคณะ³² เมื่อปี 1954 ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหลายประการ เป็นต้นว่า การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทำให้คนตัดสินใจไว้แล้วว่า จะเลือกผู้สมัครคนใด เปลี่ยนใจไปเลือกผู้สมัครคนอื่นมีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และในจำนวนที่เปลี่ยนใจไปนั้น เป็นพวกที่ได้รับอิทธิพลจากการกดดันของกลุ่มที่นิยมพรรคการเมือง (กลุ่ม primary) ยิ่งกว่าที่จะเป็นอิทธิพลของประเด็นนโยบายที่ใช้ในการหาเสียง นอกจากนี้ยังพบว่า มีคนจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่มีการสื่อสารติดต่อกับพรรคการเมืองที่ตนไม่ได้สังกัด และที่สำคัญคือ อาชีพ ที่อยู่อาศัย (ชนบท-ในเมือง) ศาสนา และอุปนิสัยการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลในอดีตเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล

ในช่วงเวลาต่อมา แคมป์เบลล์ กับพวก แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนในสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งติดต่อกันมาเกือบครึ่งศตวรรษ³³ ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

อิทธิพลของการสังกัดพรรคการเมืองหรือความนิยมพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง (party identification) การศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการนิยมพรรคการเมืองของประชาชนทำให้ทราบอัตราจำนวนของความนิยมพรรค และการเปลี่ยนแปลงการนิยมพรรค การนิยมพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในพรรคการเมืองลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จากการศึกษา พบว่า ชาวอเมริกัน ร้อยละ 45-50 นิยมพรรคเดโมแครต ร้อยละ 25-30 นิยมพรรครีพับลิกัน และอีกร้อยละ 20 นิยมพรรคอินดีเพนเด็นท์ มีพวกที่ไม่นิยมพรรคใดเลย ประมาณร้อยละ 5 การเปลี่ยนแปลงความนิยมพรรคในแต่ละช่วงสมัยนั้นมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

³²โปรดดูรายละเอียดจาก Bernard R. Berelson, Paul F. Lazarsfeld and William M. McPhee, Voting : A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign (Chicago : University of Chicago Press, 1954), pp.

³³Angus Campbell, Gerald Gurin, and Warren E. Miller, The Voter Decides (Evanston : Row, Peterson, 1954); Angus Campbell, Philip E. Converse Warren E. Miller, and Donald E. Stokes, The American Voter (New York : Wiley, 1960); and Elections and Political Order (New York : Wiley, 1966). อ้างถึงใน สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 22-23.

อิทธิพลของปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความนิยมพรรค คณะผู้วิจัยได้ศึกษาถึงอิทธิพลของนโยบายในประเทศและนโยบายต่างประเทศที่สำคัญในแต่ละช่วงสมัยได้พบความเกี่ยวพันระหว่างพรรคการเมืองกับคนรุ่นต่าง ๆ กล่าวคือ บทบาทของพรรคมีลักษณะเสมือนเป็น "ผู้จัดการทางการเมืองการปกครอง" ของคนรุ่นนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงความนิยมพรรคที่แกว่งไปแกว่งมาในแต่ละช่วงสมัยนั้นเกิดจากอิทธิพลของปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัย (short-term factors) และสิ่งนี้เองทำให้ผลการเลือกตั้งแต่ละครั้งแตกต่างกันไปจากการเลือกตั้งครั้งอื่น ๆ และหากจะศึกษาในช่วงระยะเวลาที่ยาวออกไป ก็จะได้พบความสมดุลในตัวของมันเองสรุปได้ว่าตัวคงค่าคือปัจจัยด้านความนิยมพรรคของประชาชน ส่วนปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัยนั้นทำให้ผลการเลือกตั้งแกว่งไปแกว่งมาระหว่างสองพรรคใหญ่

อีกประการหนึ่ง การศึกษาพบในตอนหลังว่า คนแต่ละวัยนั้นมีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน (เช่น จารีตนิยม เสรีนิยม ฯลฯ) การที่นักวิชาการไม่ได้นำเอาข้อเท็จจริงดังกล่าวเข้ามาศึกษาด้วย ได้สร้างความงงงวยให้แก่นักวิชาการที่ศึกษาพฤติกรรมพรรคลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นอย่างยิ่ง จวบจนถึงทศวรรษที่ 1960 จึงเป็นที่กระจ่างว่าแต่ละพรรคการเมืองต่างเป็นสนใจและผูกพันอยู่กับคนแต่ละวัยซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน³⁴ และเมื่อทำการศึกษาเรื่องนี้โดยละเอียดก็ได้พบว่า คนแต่ละวัยแต่ละกลุ่มที่สังกัดพรรคการเมืองแต่ละพรรคนั้น ต่างมีทัศนคติต่อประเด็นปัญหาทางการเมืองทั้งหลายแตกต่างกัน³⁵ ปัจจัยด้านอุดมการณ์ดังกล่าวทำให้คนบางวัยเหินห่างไปจากพรรคการเมืองในบางช่วงสมัย

สิ่งที่น่าตระหนกจากผลการศึกษาดังกล่าวก็คือ ภาพที่ได้จากการไปออกเสียงแต่ละครั้งเป็นเพียงภาพบางส่วนของภาพรวมทั้งหมดเท่านั้นกล่าวคือ การเลือกตั้งแต่ละสมัยอาจเกิดจากการที่บุคคลบางกลุ่มหรือบุคคลที่ฝักใฝ่ในพรรคบางพรรค "เฮโล" ไปลงคะแนนเสียงสนับสนุนพรรคหนึ่งเป็นพิเศษในบางช่วงสมัยเท่านั้น

³⁴Campbell, et al., *The Voter Decides*; Philip E. Converse, "The Nature of Belief Systems in Mass Public", *Ideology and Discontent* ed. David E. Apter (New York : Free Press, 1964), อ้างถึงใน สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-25.

³⁵Gerald M. Pomper, "From Confusion to Clarity : Issues and American Voters, 1956-1968", *American Political Science Review* 66 (June 1972), pp. 415-428, 466-467; Gerald M. Pomper, *Voters Choices : Varieties of american Electoral behavior* (New York : Dodd, Mead, 1957), อ้างถึงใน สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

ผลการศึกษาวิจัยที่ได้ยกตัวอย่างมา งานที่ศึกษาโดยตะวันตก (สหรัฐอเมริกา) นอกจากจะศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวอเมริกาแล้ว ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญก็คือ พรรคการเมืองมีการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของประชาชน โดยดูจากความผูกพันของพรรคการเมือง นโยบายของพรรคการเมือง ส่วนตัวผู้สมัครเป็นประธานาธิบดี คุณสมบัติส่วนตัวมีความสำคัญในระดับหนึ่ง ตัวผู้สมัครเป็นผู้แทนของ 2 พรรค ที่มาแข่งขันกัน ถ้าเลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งนั้นหมายความว่า ประชาชนจะได้นโยบายของพรรคที่สมัครสังกัดอยู่มาบริหารประเทศอาชีพของผู้สมัครไม่ค่อยเป็นที่น่าสนใจนัก เช่นเดียวกัน การศึกษาของไทย งานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้ง เช่น ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนไปหรือไม่ไปใช้สิทธิ หรือการศึกษาตัวผู้สมัครที่ประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ การศึกษากรณีผู้สมัครไม่ได้รับเลือกตั้งที่เห็นชัดเจนก็มีน้อยชิ้น เช่น วิทยานิพนธ์ของเสนีย์ คำสุข แต่เป็นการเน้นที่กระบวนการหาเสียง ไม่ได้เน้นที่คุณสมบัติของผู้สมัคร เช่น อาชีพเดิม, ระดับการศึกษา ฯลฯ ซึ่งอาชีพของผู้สมัครเคยประกอบมาก่อนนั้น เป็นสิ่งสำคัญต่อตัวผู้สมัคร เพราะอาชีพสามารถกลมกลืนเปลี่ยนแปลงหรือสร้างค่านิยมให้กับบุคคลผู้นั้น เช่น อาชีพนักธุรกิจ มีกิจกรรมต้องแข่งขันกัน ส่วนใหญ่บุคคลที่ประกอบอาชีพนี้ก็จะมองผลประโยชน์ก่อนอันดับแรก เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาในด้านคุณสมบัติของผู้สมัครที่เป็นนักวิชาการจึงเป็นเรื่องน่าสนใจ เพราะเป็นบุคคลอยู่ในแวดวงวิชาการ, ความรู้ รู้หลักเกณฑ์ รู้นโยบายแต่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาต่อไป เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่ชัดเจน.